

TUNNETAITOKASVATUS VARHAISKASVATUKSESSA

Opas henkilöstölle

Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Sosionomi (AMK)

kevät 2024

Anniina Heinonen

Iina Jaakonsaari

Sosionomi (AMK)

Tekijä Anniina Heinonen, Iina Jaakonsaari

Työn nimi Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa – Opas henkilöstölle

Ohjaaja Salla Rinta-Paavola

Tiivistelmä

Vuosi 2024

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia ja selvittää, millaista tunnetaitokasvatusta yhteistyötahon varhaiskasvatyksikössä tällä hetkellä järjestetään sekä kuinka se huomioidaan arjen pedagogisessa toiminnassa. Opinnäytetyön tavoitteena on myös selkeyttää yhteistyötahon varhaiskasvattajille tunnetaitokasvatuksen moninaisuutta ja tapoja toteuttaa sitä varhaiskasvatuksen arjessa. Opinnäytetyön avulla koottiin yhteistyötahon kasvattajien käyttöön opas tunnetaitokasvatuksesta. Oppaaseen on koottuna erilaisia tehtäviä sekä vinkkejä ja lukumateriaalia, joita varhaiskasvattajat pystyvät hyödyntämään sekä lasten kanssa että omassa ammatillisuudessaan. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään Etelä-Suomessa sijaitsevan yksityisen päiväkodin kanssa.

Opinnäytetyön tietoperustassa on perehdytty tunnetaitokasvatukseen varhaiskasvatuksessa niin yleisesti kuin varhaiskasvattajien näkökulmasta. Opinnäytetyön tavoitteiden perusteella muodostuivat tutkimuskysymykset ”Miten varhaiskasvatuksessa järjestetään tunnetaitokasvatusta?” ja ”Miten arjen pedagoginen toiminta tukee tunnetaitokasvatusta?”. Opinnäytetyön tutkimusaineisto kerättiin Webropol-kyselyn avulla, joka lähetettiin sähköisesti yhteistyötaholle. Kyselyyn vastasi kuusi varhaiskasvattajaa. Kyselytutkimuksen aineisto analysoitiin teemoittelun avulla.

Tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että yhteistyötahon varhaiskasvattajat pitävät tunnetaitokasvatusta tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Vaikka yhteistyötahon varhaiskasvattajilla olikin osaamista ja tietoa tunnetaitokasvatuksesta, ei heidän mielestään lisäkoulutus aiheeseen liittyen olisi huono asia. Tutkimuksen tulosten perusteella tunnetaitokasvatuksen peruseriaate on lasten iästä huolimatta samanlainen. Varhaiskasvatuksessa lapset tarvitsevat varhaiskasvattajilta apua, tukea ja sensitiivisyyttä tunteiden nimeämiseen, tunnistamiseen ja säätelyyn. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että tunnetaitokasvatus on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja tunnetaitokasvatuksen järjestämisen tueksi on olemassa runsaasti erilaisia materiaaleja. Tunnetaitokasvatuksen järjestämisessä on kuitenkin aina kiinnitettävä huomiota lasten yksilöllisiin tarpeisiin, eikä lasta tule painostaa osallistumaan mihinkään, mihin hän ei itse halua. Varhaiskasvattajien kuitenkin tulisi kannustaa lasta kokeilemaan ja osallistumaan omalla yksilöllisellä tavallaan.

Avainsanat Varhaiskasvatus, tunteet, tunnetaidot, tunnetaitokasvatus

Sivut 29 sivua ja liitteitä 4 sivua

Degree Programme in Social Services

Author Anniina Heinonen, Iina Jaakonsaari

Subject Emotional Education in Early Childhood Education – A guide on emotional skills education for the use of staff

Supervisors Salla Rinta-Paavola

Abstract

Year 2024

The aim of this practice-based thesis was to examine what kind of emotional skills education is currently organised and how it is considered in the everyday pedagogical activities of the cooperation partner, a private daycare centre in southern Finland. The aim of the thesis was also to clarify the diversity of emotional skills education and ways to implement it in the everyday life of early childhood education to the daycare centre's early childhood educators. The aim of the thesis was to compile a guide on emotional skills education for their use. The guide contains various tasks as well as tips and reading material that the early childhood educators can use both with children and in their own professional activities.

The knowledge base of the thesis focuses on emotional skills education in early childhood education both in general and from the perspective of early childhood educators. Based on the objectives of the thesis, the research questions were "How is emotional education organised in early childhood education?" and "How do everyday pedagogical activities support emotional skills education?". The research material for the thesis was collected with the help of a Webropol survey, which was sent electronically to the cooperation partner. Six early childhood educators responded to the survey. The survey data were analysed using themes.

Based on the results of the study, it can be concluded that the early childhood educators of the cooperation partner consider emotional skills education to be an important part of early childhood education. Although the early childhood educators had knowledge related to emotional skills education, they did not think that further training on the subject would be harmful. Based on the results of the study, the basic principle of emotional skills education is similar regardless of the age of the children. In early childhood education, children need help, support, and sensitivity from early childhood educators in naming, identifying, and regulating emotions. In conclusion, emotional skills education is an important part of a child's overall well-being, and there are plenty of different materials available to support the organization of emotional skills education. However, when organizing emotional skills education, attention must always be paid to the individual needs of children, and children should not be pressured to participate in anything they do not want to participate in. However, early childhood educators should encourage children to experiment and participate in their own individual way.

Keywords Early childhood education, emotions, emotion skills, emotional education

Pages 29 pages and appendices 4 pages

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Tunteet ja tunnetaidot osana lapsen kehitystä	3
2.1	Varhaiskasvatus tunnetaitoja tukevana tekijänä	3
2.2	Tunteiden säätelytaidot.....	4
2.3	Tunneälykyys osana tunnetaitokasvatusta	5
2.4	Tunnetaitokasvatus ja sen vaiheet	6
2.5	Kasvattajan rooli lapsen tunnetaitojen kehittymisessä.....	7
3	Aiemmat tutkimukset aiheesta	8
4	Opinnäytetyön toteutus	10
4.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset	11
4.2	Aineistonkeruu Webropol-kyselyllä.....	12
4.3	Aineiston analyysi teemoittelun avulla.....	13
5	Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys	14
5.1	Opinnäytetyön eettisyys.....	15
5.2	Kestävän kehityksen näkökulma opinnäytetyössä.....	16
6	Opinnäytetyön tulokset.....	17
6.1	Tunnetaitokasvatuksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa	17
6.2	Tunnetaitokasvatuksen erot eri ikäryhmien välillä.....	19
6.3	Tunnetaitokasvatus osana arjen pedagogiikkaa	21
6.4	Tulosten hyödyntäminen oppaan laadinnassa	24
7	Johtopäätökset	24
8	Pohdinta.....	27
	Lähteet.....	30

Kuvat, taulukot ja kaavat

Taulukko 1. Tunnetaitokasvatuksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa.....	18
Taulukko 2. Tunnetaitokasvatuksen erot eri ikäryhmien välillä	20
Taulukko 3. Tunnetaitokasvatus osana arjen pedagogiikkaa.....	22

Liitteet

- Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma
- Liite 2. Saatekirje
- Liite 3. Kyselylomake
- Liite 4. Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa -opas

1 Johdanto

Lapsen hyvinvointi rakentuu turvan tunteesta, ja tämän vuoksi on tärkeää, että lapsen elämässä on riittävästi pysyviä ja turvallisia ihmissuhteita. Kokonaisvaltainen hyvinvointi on perusta kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle. Niin varhaiskasvatuksessa kuin lapsen kotonakin vastuu lapsen hyvinvoinnista on varhaiskasvattajilla ja aikuisilla, jotka toiminnallaan haluavat vahvistaa ja rakentaa lapsen hyvinvointia. Lapsen hyvinvointia tukiessa on tärkeä tiedostaa lapsen hyvinvoinnin rakentuvan arjen pienistä ja suurista, lapselle merkityksellisistä hetkistä. (Wiman, 2022, ss. 12–18)

Hyvinvoinnin pedagogiikalla tarkoitetaan kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin kasvattamista, joka on tavoitteellista ja järjestelmällistä kasvatusta sekä opetusta. Hyvinvoinnin tulisi toimia opetuksen ja kasvatuksen lähtökohtana, sisältönä sekä tavoitteena, jolloin muodostuu hyvinvointipedagogiikan käsite. Hyvinvointipedagogiikalla voidaan siis laajemmin tarkoittaa oppimista, kasvua, kehitystä ja kasvatusta, jossa jokainen osapuoli voi hyvin. Hyvinvointi sekä hyvinvointipedagogiikka ovat todella laajoja käsitteitä, jotka sisältävät useita näkökulmia ja toimintamalleja. Hyvinvointipedagogiikka sisältää useita eri aihealueita ja sisältöjä, kuten tunne-, vuorovaikutus- sekä itsesäätelytaidot. (Wiman, 2022, s. 20)

Varhaisvuodet ovat merkittäviä lapsen itsesäätelytaitojen kehittymiselle ja varhaiskasvatusiässä lapsen itsesäätelytaidot kehittyvätkin kovaa vauhtia. Ympäristön vuorovaikutuksella on suuri vaikutus lapsen itsesäätelytaidon kehittymiselle. Aikuisen sensitiivinen kanssasäätely auttaa tai opettaa lasta pikkuhiljaa säätelämään itse itseään. (Sainio ym., 2020, s. 24)

Tämä toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä erään Etelä-Suomessa sijaitsevan yksityisen päiväkodin kanssa. Opinnäytetyön tarkoituksena on kartoittaa kyselytutkimuksen avulla, millaista tunnetaitokasvatusta yhteistyötaholla tällä hetkellä järjestetään ja kuinka se huomioidaan arjen pedagogisessa toiminnassa. Tämän tiedon pohjalta on tuotettu Canva-ohjelmaa hyödyntäen. Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa -opas. Tunnetaitokasvatus on tärkeä osa varhaiskasvatusta sekä lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Tunnetaitokasvatus näkyy vahvasti varhaiskasvatuksen arjen pedagogiikassa.

Opinnäytetyön tavoitteena on selkeyttää varhaiskasvattajille tunnetaitokasvatuksen järjestämisen monimuotoisuutta, sekä tuoda esille erilaisia vaihtoehtoja järjestää tunnetaitokasvatusta varhaiskasvatuksen arjessa. Varhaiskasvatuksessa järjestettävään

tunnetaitokasvatukseen on olemassa runsaasti erilaisia materiaaleja, kuten kirjoja, kuitenkin tunnetaitokasvatuksen järjestäminen riippuu varhaiskasvattajien omasta mielenkiinnosta sekä tavasta toteuttaa tunnetaitokasvatusta varhaiskasvatusryhmässä.

Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa- oppaaseen on koottuna tietoa tunteista, tunnetaitokasvatuksesta sekä eri ikäryhmien välisistä eroavaisuuksista tunnetaitokasvatuksen järjestämisessä. Tämän lisäksi opas sisältää myös erilaisia tehtäviä sekä vinkkejä ja lukumateriaalia, jota varhaiskasvattajat pystyvät hyödyntämään niin lasten kanssa kuin omaa ammatillisuuttaan kehittäessään. Oppaan on tarkoitus toimia tunnetaitokasvatuksen hyödyllisenä välineenä niin yhteistyötahon varhaiskasvattajille kuin opinnäytetyön tekijöille.

2 Tunteet ja tunnetaidot osana lapsen kehitystä

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen, terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen lapsen ikä- ja kehitystaso huomioiden (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Lapsen kasvu, kehitys ja oppiminen etenevät jokaisen lapsen kohdalla yksilöllisesti, jonka vuoksi lapsi tarvitsee aikaa ja tukea. Varhaiskasvattajien tehtävänä on luoda varhaiskasvatuksesta lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia tukeva ympäristö. Varhaiskasvattajien rooli osana oppimisympäristöjä on merkittävä, sillä oikeanlaisessa ympäristössä lapsi voi kasvaa ja kehittyä sekä oppia säätelemään omaa toimintaansa ja löytämään omia vahvuuksiaan. (Wiman, 2022, s. 57)

Ihmisillä on kuusi perustunnetta, jotka tunnistetaan kasvojen ilmeiden mukaisesti kulttuurista riippumatta. Kuitenkin tunteiden ilmaiseminen on hyvin kulttuurisidonnaista. Perustunteita ovat ilo, suru, viha, pelko, inho ja hämmästyminen. (Opetushallitus, 2023) Tunteet kuuluvat osaksi jokapäiväistä elämää ja ovat läsnä joka hetkessä. Tunteita voidaan tietoisesti säädellä, mikäli ihminen osaa tunnistaa omat tunteensa. Kuitenkin tunteet voivat olla myös tiedostamattomia, jolloin niiden säätely voi olla haastavaa ja etenkin lapsilla ne voivat aiheuttaa voimakkaitakin tunteiden purkauksia. Varhaiskasvatuksessa olisikin tärkeä opetella yhdessä lasten kanssa nimeämään, havaitsemaan ja tiedostamaan omia tunteitaan, jotta lasten tunnetaidot vahvistuisivat (Opetushallitus 2022, s. 28).

2.1 Varhaiskasvatus tunnetaitoja tukevana tekijänä

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu ja osa suomalaista koulutusjärjestelmää. Suomen perustuslaki, varhaiskasvatuslaki, valtioneuvoston asetus, joka koskee varhaiskasvatusta sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat velvoitteita, jotka ohjaavat kaikkia varhaiskasvatusta järjestäviä tahoja. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ovat valtakunnallinen määräys, jonka pohjalta varhaiskasvatusta toteutetaan sekä niin paikalliset kuin lasten yksilölliset varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan. (Opetushallitus, 2022, ss. 9, 16–17)

Varhaiskasvatuksen kokonaisuus muodostuu lapsen suunnitelmallisesta ja tavoitteellisesta kasvatuksesta, opetuksesta sekä hoidosta, jossa painottuu pedagogiikka. Pedagogisen toiminnan tulee varhaiskasvatuksessa olla monipuolista sekä varhaiskasvatusympäristön

tulee olla turvallinen, terveellinen, kehittävä sekä oppimista edistävä. Varhaiskasvatuksessa kasvattajien, lasten ja heidän perheidensä vuorovaikutussuhteiden tulisi olla mahdollisimman pysyviä sekä lasta kunnioittavia. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018 § 2–4)

Varhaiskasvatuksessa kasvattajat voivat osana pedagogista toimintaa tarjota lapsille monipuolista ja sensitiivistä tukea tunteiden säätelyyn, sillä lapset tarvitsevat aikuisilta vielä paljon tukea, jotta he oppisivat itse säätelmään omia tunteitaan. Tunteiden säätelyn oppiminen auttaa siinä, ettei tunnekokemuksista muodostu estettä esimerkiksi vuorovaikutukselle tai muulle toiminnalle. Tunteiden säätely mahdollistaa myös tavoitteellisen toiminnan, ja tämän vuoksi pystymme esimerkiksi oppimaan erilaisia taitoja. Pohja kasvulle ja kehitykselle sekä läpi elämän jatkuvalla oppimistaitojen omaksumiselle luodaan jo lapsuuden varhaisessa vaiheessa aloitetulla tunteiden säätelytaitojen systemaattisella harjoittelulla. (Koivuniemi ym., 2021, ss. 264–266)

Varhaiskasvatuksen avulla pyritään ehkäisemään lapsien syrjäytymistä sekä edistämään tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten osallisuutta sekä mahdollisuutta vaikuttaa itseä koskeviin asioihin. Varhaiskasvatuksessa kehitetään lapsien yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, jotta lapsista kasvaisi aktiivisia yhteiskunnan jäseniä sekä lapset oppisivat kunnioittamaan muita ihmisiä. (Opetushallitus, 2022, s. 16–18)

2.2 Tunteiden säätelytaidot

Ihminen tuntee jatkuvasti jotakin. Tunteet voivat usein olla tiedostamattomia, mutta kuitenkin ne ovat mukana jokaisessa tilanteessa. Tunteiden avulla voidaan havaita ja arvioida hyvinvointia tukevia ja uhkaavia tekijöitä, ja ne ovat vahvasti yhteydessä kehon eri toimintoihin ja näin myös kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Ymmärrys siitä, kuinka eri tunteet vaikuttavat tapaan toimia ja reagoida erilaisissa tilanteissa, mahdollistaa tietoisien tunnesäätelyn. Tunnesäätelyn avulla voidaan tietoisesti säädellä sitä, kuinka eri tilanteissa reagoidaan ja kuinka tunteet purkautuvat. (Wiman, 2022, s. 96)

Varhaiskasvatuksen arjessa tulee päivittäin tilanteita, joissa lapset joutuvat harjoittelemaan kehityksen taustalla vaikuttavaa taitoa eli itsesäätelyä. Taidot kehittyvät lapsille, kun he saavat harjoitella niitä riittävästi ja oikea-aikaisesti. Itsesäätelytaidot vaikuttavat suojaavasti kaikilla kehityksen osa-alueilla sekä ne tukevat suotuisaa kokonaisvaltaista kehitystä. Puutteelliset itsesäätelytaidot vaikuttavat lapsen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin, oppimiseen ja kehitykseen. (Sainio ym., 2020, ss. 20, 24)

Lasten syvimpien tarpeiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen vaativat varhaiskasvattajalta tai vanhemmalta hyviä tunnetaitoja sekä syvällisempää kohtaamista. Useat erilaiset tunteet ja tunnetilat näkyvät lapsissa päivittäin, ja lapset tarvitsevat näihin hetkiin aikuisen tunnesäätelyapua. Aito läsnäolo ja kohtaaminen auttavat näkemään lapsen käyttäytymisen takana vaikuttavia tekijöitä ja tunteita, jolloin aikuisen on mahdollista vastata lapsen tunteisiin ja tarpeisiin niiden vaatimalla tavalla. Tämä vahvistaa myös lapsen omia tunnetaitoja. Lapsia on kuitenkin tärkeä kannustaa tunteiden ilmaisuun sekä korostaa erilaisten tunteiden tärkeyttä, jolloin voidaan välttyä hallitsemattomilta tunteiden purkauksilta. Kaikkien tunteiden salliminen sekä sen korostaminen antavat tilaa lasten tunteille ja niiden ilmaisulle. (Wiman, 2022, ss. 95–96)

2.3 Tunneälykyys osana tunnetaitokasvatusta

Köngäksen (2019, s. 28) mukaan älykyys on tärkeä osa tunneälyä ja tunneälyn käsitteen määrittely onkin yksinkertaisempaa, kun sitä voidaan verrata perinteisen älykkyyden määritelmään. Älykyydestä puhuttaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon käsitteen ja määrittelyn moninaisuus. Älykyys voidaan määritellä useamman eri suuntauksen mukaan. Älykyys voidaan esimerkiksi ajatella liukuvina kykyinä, jolloin älykyys perustuu aivojen parhaillaan työstämään toimintoon. Toisaalta älykyys voidaan nähdä kiteytyneinä kykyinä, jolloin se perustuu muistiin. (Köngäs, 2019, s. 28)

Tunneäly voidaan määritellä neurologiseksi valmiudeksi, jolla tarkoitetaan aivojen mahdollisuutta vastaanottaa, ymmärtää ja käsitellä tunteita. Tunneäly voidaan myös määritellä kyvyksi kehittää valmiuksia taidoiksi, joiden avulla voidaan edistää hyvinvointia tunneprosessien ja -reaktioiden säätelyn avulla. Tunneälyn avulla voidaan ymmärtää miksi sosiaalisissa ja tunteita herättävissä tilanteissa tulisi toimia tietyllä tavalla ja tämä myös auttaa toimimaan sen mukaisesti (Köngäs, 2019, s. 36)

Tunneälyn teoriaa kehittäneet Mayer ja Salovey ovat tunneälyteoriansa pohjalta muodostaneet nelihaaraisen tunneälymallin. Mallin avulla tunnetaidot voidaan jakaa neljään osa-alueeseen. Osa-alueita ovat tunteiden tunnistaminen, tunteiden vaikuttavuus, tunteiden ymmärtäminen ja tunteiden säateleminen. Osa-alueet etenevät hierarkkisesti. Tällöin vasta edellisen osa-alueen sisäistämisen jälkeen on mahdollista oppia seuraavan osa-alueen taito. Jokaisen osa-alueen sisällä edetään myös hierarkkisesti perustaidoista syvempiin taitoihin. (Köngäs, 2019, ss. 40–43)

Nelihaaraisen tunneälymallin osa-alueita on tarkasteltu myös Yalen yliopistossa etenkin lasten kehityspsykologia huomioiden. Niiden pohjalta on syntynyt RULER-niminen malli, jonka lähtökohtana on opettaa aikuisia opettamaan lapsia. RULER-malli sisältää täysin samat periaatteet kuin Mayerin ja Saloveyn teoria, mutta RULER-malli sisältää viisi osa-alueita. Nämä osa-alueet ovat tunteiden havaitseminen, tunteiden ymmärtäminen, tunteiden sanoittaminen, tunteiden ilmaiseminen sekä tunteiden säateleminen. (Köngäs, 2019, ss. 53–55)

2.4 Tunnetaitokasvatus ja sen vaiheet

Tunnetaitokasvatus rakentuu eri vaiheista, ja tunnetaitokasvatuksen vahva perusta edellyttääkin näiden eri vaiheiden runsasta harjoittelua ja läpikäyntiä. Tunnetaitokasvatuksen eri vaiheisiin kuuluvat tunteiden havaitseminen ja tunnistaminen, tunteiden ilmaiseminen, tunteiden tuoman viestin kuuleminen, tunteiden sanoittaminen sekä lopuksi tunteiden säateleminen. Tunnetaitokasvatuksen ja sen eri vaiheiden myötä niin lapset kuin kasvattajatkin voivat kiinnittää huomioita esimerkiksi omiin toimintamalleihin tilanteissa, joissa ollaan tekemisissä muiden ihmisten kanssa sekä siihen, millaisia tapoja hyödynnetään konfliktitilanteissa. Lapsen oppiessa säatelemään omaa toimintaansa ja tunteitaan, hän kykenee tiedostamattaan vaikuttamaan muihin ihmisiin ja sosiaalisiin tilanteisiin, joissa hän on osallisena. (Wiman, 2022, ss. 120–136)

Tunnetaitokasvatuksen vaiheet eivät ole irrallisia osia, vaan muodostavat laajan kokonaisuuden, joka mahdollistaa lapsen tunnetaitojen kehittymisen. Eri vaiheet tukevat toinen toisiaan ja tunnetaitokasvatus vaatiikin eri vaiheiden opettelua ja yhdistelyä, jotta lapsen tunnetaidot kehittyvät. Esimerkiksi tunteiden ilmaisu vaatii lapselta ymmärrystä tunteista sekä tunteiden tunnistamista. Näin myös muut tunnetaitokasvatuksen vaiheet kietoutuvat yhteen täydentäen toisiaan. Tunteiden havaitseminen ja tunnistaminen ovat tärkeä perusta muille tunnetaitokasvatuksen vaiheille, sillä ne ovat keskeisiä toimintoja sosiaalisissa tilanteissa, mahdollistaen muiden ihmisten paremman ymmärryksen ja tunteiden tulkinna. (Wiman, 2022, s. 121)

Tunnetaitokasvatuksen sisällöt ja toimintatavat muuttuvat ja kehittyvät lapsen eri ikä- ja kehitysvaiheiden mukaisesti. Lapset kehittyvät hyvin yksilöllisesti, jonka vuoksi varhaiskasvattajien olisi tärkeä niin tunnetaitokasvatuksessa kuin muissakin arjen kasvatus- ja opetustilanteissa huomioida lasten yksilölliset valmiudet. Myönteisillä tunnekokemuksilla on tärkeä merkitys lapsen tunnetaitojen kehittymiselle, ja olisikin tärkeää, että lapsella olisi riittävästi myönteisiä kokemuksia lapsuudessa tunnetaitokasvatuksen jokaisesta eri

vaiheessa. Tunnetaitokasvatuksessa varhaiskasvattajalla tai muulla aikuisella on tärkeä rooli tukea lasta erilaisten ja uusien tunteiden kanssa. Tästä syystä tunnetaitokasvatuksen eri vaiheissa näkyvät lasten tunnekokemukset, mutta myös varhaiskasvattajan tai muun aikuisen oma tapa käsitellä ja säädellä tunteitaan. (Wiman, 2022, s. 120)

2.5 Kasvattajan rooli lapsen tunnetaitojen kehittämisessä

Empatia on yksi tärkeistä lähtökohdista tunnetaitokasvatukselle, mikä korostaa aikuisen roolia tunnetaitokasvatuksessa. Empatialla tarkoitetaan kykyä asettaa itsensä toisen asemaan, ja näin pyrkiä näkemään ja kokemaan toisen tilannetta. Tunnetaitokasvatukselle ja sen laadulle merkityksellistä on se, millaista kasvattajan ja lapsen välinen vuorovaikutus on. Emotionaalisuus, empaattisuus ja sensitiivisyys ovat tärkeitä vuorovaikutusta tukevia tekijöitä. Sensitiivinen lähestymistapa lapsen tunnehetkissä vahvistaa lapsen turvallisuuden tunnetta ja kasvatustilanne perustuu lapsen tarpeille sekä kasvattajan aidolle läsnäololle. Positiivinen palaute on myös tärkeä osa tunnetaitokasvatusta, ja palautteen antaminen yhdistettynä sensitiiviseen lähestymistapaan vaikuttaa suoraan lapseen yhdistyen lapsen taitoihin ja syvimpiin tarpeisiin. (Wiman, 2022, ss. 118, 147)

Tunteisiin vaikuttaminen ei aina ole kovin yksinkertaista. Huoltajan ja varhaiskasvattajan roolissa on kuitenkin tärkeää pyrkiä valitsemaan oikea tapa suhtautua lapsen tunnehetkiin. Kanssasäätelyllä tarkoitetaan aikuisen tietoisesti säätelemää toimintaa lapsen erilaisissa tunnehetkissä. Aikuinen voi pyrkiä tunnistamaan lapsen eri tunteita ja tilanteita, joissa ne purkautuvat sekä pyrkiä ratkaisemaan tilanne parhaalla mahdollisella tavalla tukien lasta. Aikuisen toiminnalle ja kanssasäätelylle merkittävää on myös ymmärrys siitä, millainen vaikutus aikuisen reaktioilla ja kanssasäätelyllä on lapsen kasvulle ja koko hyvinvoinnille. (Wiman, 2022, ss. 120, 133)

Varhaisvuodet ovat merkittäviä lapsen itsesäätelytaitojen kehittämiselle ja varhaiskasvatusiässä lapsen itsesäätelytaidot kehittyvätkin kovaa vauhtia. Ympäristön vuorovaikutuksella on suuri vaikutus lapsen itsesäätelytaidon kehittämiselle. Aikuisen sensitiivinen kanssasäätely auttaa tai opettaa lasta pikkuhiljaa säätelemään itse itseään. (Sainio ym., 2020, s. 24)

3 Aiemmat tutkimukset aiheesta

Opinnäytetyötä varten on perehdytty aiheeseen liittyviin aikaisempiin tutkimuksiin sekä muuhun lähdekirjallisuuteen, jotka käsittelevät tunnetaitokasvatusta niin yleisesti kuin varhaiskasvattajien näkökulmasta. Tunnetaitokasvatukseen liittyviä opinnäytetöitä on tehty paljon, mutta tieteellisiä tutkimuksia sekä muuta kirjallisuutta aiheeseen liittyen on niukemmin saatavilla. Tunnetaitokasvatuksen merkitys on viime vuosina korostunut, ja tämän vuoksi myös saatavilla olevat aineistot ovat uusia ja melko ajantasaisia.

Hanna Siikilä ja Iiris Toikka (2019) ovat tutkineet opinnäytetyössään 0–3-vuotiaiden tunnetaitokasvatusta. Tarkemmin heidän opinnäytetyönsä painottuu varhaiskasvattajien toimintatapoihin arjen pedagogiikassa. Siikilän ja Toikan tekemän kyselytutkimuksen mukaan varhaiskasvattajien toimintatavat jakautuivat useaan pääluokkaan, joita olivat sanallinen tukeminen, fyysinen läheisyys, hyväksyvä ilmapiiri, varhaiskasvattajan roolimallina sekä toiminnan suunnittelu. Kyselytutkimuksen tuloksista on havaittavissa, että tunnetaitokasvatus on usealla eri tavalla osa varhaiskasvatuksen arjen pedagogiikkaa. Kasvattajat hyödyntävät arjessa useita erilaisia menetelmiä huomioidakseen ja tukeakseen lasten tunteita.

Janesa Huttunen ja Noora Manninen (2020) ovat varhaiskasvatustieteen kandidaatintutkielmassaan käsitelleet tunnetaitokasvatusta varhaiskasvatuksen opettajien näkökulmasta. Huttusen ja Mannisen tutkimuksen perusteella tunnetaitokasvatusta toteutetaan hyvin erilaisin keinoin varhaiskasvatuksessa, kuten satujen, tunnekorttien ja pelien avulla. Tunnetaitokasvatusmenetelmien ohella tutkimuksessa nousi esille tunnetaitokasvatuksen systemaattisuus. Eri varhaiskasvatusryhmien ja -yksiköiden tunnetaitokasvatusta säännöllisyys ja määrä vaihtelevat runsaasti. Joissakin ryhmissä- ja yksiköissä tunnetaitokasvatusta järjestetään viikoittain, joissain päivittäin ja joissain harvemmin tai ei ollenkaan. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että tunnetaitokasvatusta järjestetään sekä spontaanisti, että etukäteen suunnitelluissa tilanteissa.

Kukka-Maria Väätäisen (2019) opinnäytetyössä tutkittiin kirjallisuuskatsauksen avulla varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietämystä tunnetaitojen tukemisesta varhaiskasvatuksessa. Teema-analyysin avulla aineisosta esille nousi neljä tekijää, jotka vaikuttavat merkittävästi lapsen tunnetaitojen kehittymiseen. Nämä tekijät ovat lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutussuhde, lapsen ja varhaiskasvattajan välinen vuorovaikutussuhde, oppimisympäristöt sekä menetelmälliset keinot. Lapsen ja kasvattajan välille syntyy hyvä vuorovaikutussuhde silloin, kun varhaiskasvatuksessa kohdataan lapsi aidosti sekä siellä toteutetaan myönteistä pedagogiikkaa. Lapsen tunnetaidot kehittyvät

myönteisesti varhaiskasvatuksessa, mikäli lapsen ja kasvattajan suhde on sensitiivinen, turvallinen ja luotettava. Kasvattajan tulee kuunnella, tukea ja rohkaista lasta sekä olla aidosti kiinnostunut lapsen asioista.

Taija Sainio, Riikka Pajulahti ja Nina Sajaniemi kirjoittavat kirjassaan ”Näin tuet lapsen itsesäätelyä- Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa” sensitiivisyydestä lasten aloitteille sekä vastavuoroisen vuorovaikutuksen tärkeydestä. Tunnepitoinen vuorovaikutus muovaa lasten taitojen ja itsesäätelyn kehittymistä. Sosiaalisen kanssakäymisen kannalta oleellista on tunteet sekä tunneviestintä. Lapselle turvan merkit välittyvät ilmeistä, eleistä ja äänensävyistä ja tämän vuoksi aikuisen on oleellista kiinnittää huomiota omaan tapaansa kommunikoida. Turvallisen kiintymyksen syntymiselle on välttämätöntä sensitiivinen vuorovaikutus. Turvallinen ja luotettava kiintymyssuhde auttaa lasta muuttamaan ulkoisen itsesäätelyn sisäiseksi. Turvan viestejä voidaan vahvistaa turvallisella, johdonmukaisella sekä lapselle yksilöidyllisellä vuorovaikutuksella. (Sainio ym., 2020, ss. 79–80, 82–84)

Turvallisen aikuisen avulla lapsi oppii itsesäätelyä ja varhaisessa kehitysvaiheessa lapsi tarvitsee aikuisen säätelevää läsnäoloa eli kanssasäätelyä. Ilman aikuisten ohjausta lapsilla on taipumus toimia impulsiivisesti ja hetken mielihyvästä tavoitellen välitöntä mielihyvää, jolloin saattaa esimerkiksi syntyä vaaratilanteita, koska lapset eivät ymmärrä varoa. Aikuisten tulee ohjata lasta jatkamaan toimintaa, vaikka lapsen tunnetilat vaihtelisivatkin. Aikuisen on havaittava lasten kehon viestinnästä tunnetilojen vaihteluja ja vastattava niihin oikea-aikaisesti ja tarkoituksenmukaisesti. (Sainio ym., 2020, ss. 17–18)

Väätäisen (2019) mukaan oppimisympäristöillä on suuri merkitys lapsen tunnetaitojen kehittymiselle. Oppimisympäristöjen tulisi olla turvallisia, sallivia, kannustavia ja innostavia, mutta lapsille tulisi kuitenkin asettaa tietyt rajat. Varhaiskasvatusympäristössä lapset oppivat luomaan uusia vuorovaikutussuhteita varhaiskasvatuksen kasvattajiin sekä siellä oleviin toisiin lapsiin. Varhaiskasvattajien tulee luoda varhaiskasvatusympäristöstä sellainen, jossa lapsilla on mahdollisuus löytää sekä havainnoida erilaisia asioita itsessään. Lapsen tulee innostua kokeilemaan ja oppimaan uusia asioita ja tähän kasvattajat pystyvät itse suuresti vaikuttamaan omalla toiminnallaan ja olemuksellaan.

Taija Sainio, Riikka Pajulahti ja Nina Sajaniemi kirjoittavat kirjassaan ”Näin tuet lapsen itsesäätelyä – Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa” varhaiskasvatuksen olevan monille lapsille keskeisimpiä kasvu ympäristöjä. Varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on erilaiset taidot säädellä omia tunteitaan, käyttäytymistään ja ajatteluaan. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on oleellista, että kasvu ympäristö huomaa sekä

kunnioittaa lasten yksilöllisiä eroja. Jotta varhaiskasvatuksen työntekijät pystyisivät muodostamaan jokaiseen varhaiskasvatusryhmän lapseen sensitiivisen vuorovaikutussuhteen, on työntekijöiden tunnistettava ja ymmärrettävä lasten erilaisia reagoititapoja. Varhaiskasvatuksessa on huomioitava lasten erilaisia temperamentteja ja aikuisten on mukautettava omaa toimintaansa sopivaksi, jotta he pystyvät tukemaan lasten itsesäätelytaitojen kehittymistä sekä heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan. (Sainio ym., 2020, ss. 88–90, 95)

4 Opinnäytetyön toteutus

Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa. Aihe on ajankohtainen ja tunnetaidot ovat merkittävä osa lapsen kasvua ja kehitystä, sillä tunnetaidot luovat vahvan perustan kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Varhaiskasvattajien tehtävänä on opettaa lapsille tunnetaitoja sekä tukea lapsia erilaisten tunteiden äärellä, sillä tunnetaidot ovat merkittävä osa varhaiskasvatuksen arkea.

Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämän kehittämistyötä, jonka tavoitteena on käytännön toiminnan kehittäminen, ohjeistaminen, järjestäminen sekä tehostaminen. Työn tarkoituksena on kehittää, toteuttaa ja arvioida uusia tuotteita, palveluita, toimintatapoja tai työkäytäntöjä. Toiminnallisessa opinnäytetyössä painottuu tutkiva ja kehittävä työote. Siihen sisältyy tietoperustan kokoaminen, tutkimusongelman ja -kysymyksen muotoilu sekä asianmukaisten tutkimusmenetelmien käyttäminen. Toiminnallisen osuuden lopputuloksena syntyy konkreettinen tuotos tai tuote, joka voi olla esimerkiksi sähköinen aineisto, näyttely tai opas. (Hämeen ammattikorkeakoulu, 2023) Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa päädyttiin tekemään toiminnallinen opinnäytetyö, koska opinnäytetyön tuotoksena haluttiin koota sekä yhteistyötahon varhaiskasvattajia että opinnäytetyön tekijöitä itseään hyödyttävä opas. Oppaaseen on koottuna tehtäviä, vinkkejä sekä lukumateriaalia tunnetaitokasvatukseen liittyen, joita yhteistyötahon varhaiskasvattajien sekä opinnäytetyön tekijöiden olisi helppo hyödyntää varhaiskasvatuksen arjessa ja oman ammattiosaamisen kehittämisessä.

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään kokonaisvaltaisesti ymmärtämään tutkimuksen kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä. Laadullista tutkimusta sekä sen tutkimusaineistoa voidaan kerätä monella eri menetelmällä. Menetelmissä kuitenkin yhtenäisenä korostuvat kohteen tarkoitus ja merkitys, ilmaisun ja kielen näkökulmat sekä kohteen esiintymisympäristö ja tausta. (Jyväskylän yliopisto, 2021) Laadullisen tutkimuksen avulla asioiden merkitykset ilmenevät erilaisina suhteina ja niiden voidaan havaita

muodostavan kokonaisuuksia. Laadullisen tutkimuksen taustalla on aina kysymys siitä, mitä merkityksiä tutkimuksen on tarkoitus selvittää. (Vilka, 2015, s. 94)

Laadullisesta tutkimusta tehtäessä jokaiselle tutkimukseen osallistuvalla tulee korostaa tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta sekä antaa tarpeeksi tietoa tutkimuksen tavoitteista ja sen luonteesta (Eskola & Suoranta, 2014, s. 56). Kyselyn laatimiseen ja toteuttamiseen liittyy monia eri tekijöitä, jotka tulee huomioida kyselyn vastauksia analysoitaessa. Huomiota tulee kiinnittää esimerkiksi kyselyssä saatuihin vastauksiin, vastausprosenttiin sekä sen luotettavuuteen. (Jyväskylän yliopisto, 2016) Opinnäytetyö toteutettiin kyselytutkimuksena, johon yhteistyötahon päiväkodin varhaiskasvattajat vastasivat. Yhteistyötahon yhteyshenkilön kautta varhaiskasvattajille lähetettiin sähköpostitse saatekirje, jossa kerrottiin tarkemmin opinnäytetyön aiheesta ja tarkoituksesta sekä informoitiin vastaajia kyselyn käytännön asioista, kuten kyselyn aineiston analysoinnista, säilyttämisestä ja hävittämisestä. Saatekirjeessä korostettiin kyselyn vastaajien anonyymiutta, sekä sitä ettei vastaajien tule kertoa yhteistyötahosta minkäänlaisia tunnistetietoja. Vastaajien kuitenkin tuli kertoa minkä ikäryhmän lasten kanssa he työskentelevät, sillä tieto oli oleellinen opinnäytetyössä asetettujen tutkimuskysymysten kannalta.

4.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössä tutkittiin tunnetaitokasvatusta varhaiskasvatuksessa varhaiskasvattajien näkökulmasta. Tunnetaitokasvatus on osa lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia sekä merkityksellinen osa lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Opinnäytetyön tarkoituksena oli kartoittaa, millaista tunnetaitokasvatusta yhteistyötaholla tällä hetkellä järjestetään ja kuinka tunnetaitokasvatus huomioidaan arjen pedagogisessa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa lapsia kannustetaan ja autetaan ilmaisemaan omia tunteitaan ja vahvistamaan itsesäätelytaitojaan. Varhaiskasvatuksen arjessa lapsille korostetaan kaikkien tunteiden tärkeyttä sekä lapsia kannustetaan kertomaan avoimesti omista tunteistaan. Varhaiskasvattajan sensitiivinen lähestymistapa mahdollistaa lapselle turvallisen tunteen opetella tunnistamaan omia tunteitaan sekä lapsen on mahdollista opetella kasvattajan tuen avulla säätelämään omia tunteitaan ja reagoititapojaan. (Opetushallitus, 2022, s. 26, 34)

Opinnäytetyötä ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. Miten varhaiskasvatuksessa järjestetään tunnetaitokasvatusta?

2. Miten arjen pedagoginen toiminta tukee tunnetaitokasvatusta?

4.2 Aineistonkeruu Webropol-kyselyllä

Aineistonhankintamenetelmillä tarkoitetaan niitä tapoja ja periaatteita, joilla tutkijan käyttöön on kerätty tutkimuksen empiirinen aineisto. Tutkimusaineistot ovat monen muotoisia ja tästä syystä myös aineistonhankintamenetelmät ovat erilaisia. Tutkimusaineiston hyödyntämistarkoitus vaikuttaa siihen, millaisia aineistonhankintamenetelmiä valitaan käytettäväksi. Aineistonhankintamenetelmiä voivat esimerkiksi olla haastattelu, havainnointi, valmiit dokumentit, kokeet tai kyselyt. (Jyväskylän yliopisto, 2014) Opinnäytetyön aineistonhankintamenetelmänä oli Webropol- kysely.

Aineistonhankintamenetelmänä kyselyyn vastaa tietty ja valittu ihmisjoukko, ja heidän kaikkien tulee vastata samoihin kysymyksiin. Ennen kyselyn toteuttamista sitä kannattaa kokeilla pienelle ihmisjoukolle, jotta kyselyn laatijat näkevät onko kysely ymmärrettävä ja saadaanko sen avulla vastauksia alussa asetettuun tutkimuskysymykseen. Kyselyn toteuttamistapoihin, kysymysten sisältöihin sekä vastaajajoukon rajaukseen vaikuttaa se mitä tutkimuksessa halutaan saada selville. Kyselyn laatimiseen ja toteuttamiseen liittyy aina tekijöitä, jotka tulee huomioida kyselyn vastauksia analysoitaessa, kuten esimerkiksi kyselyn luotettavuus tai sen vastausprosentti. Kyselyn vastauksia voidaan analysoida määrällisesti tai laadullisesti. (Jyväskylän yliopisto, 2016)

Opinnäytetyön aineisto kerättiin sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella. Yhteistyötahon yhteyshenkilölle lähetettiin sähköpostitse saatekirje, joka sisälsi linkin Webropol-kyselyyn. Yhteyshenkilö välitti sähköpostitse saatekirjeen ja kyselylinkin jokaiselle yhteistyötahon varhaiskasvattajalle. Ennen kyselyn lähettämistä yhteistyötaholle, kyselyyn vastasivat koeryhmän jäsenet, jotka koostuivat ammattikorkeakoulun opiskelijoista. Näin oli mahdollista selvittää, onko kysely helposti ymmärrettävissä sekä ovatko kysymykset muotoiltu niin, että niiden avulla on mahdollista saada vastauksia tutkimusongelmaan- ja kysymyksiin. Koeryhmän vastausten jälkeen voitiin todeta kysymysten olevan selkeitä, eikä niihin tarvinnut tehdä muutoksia. Kyselyssä oli yhteensä yhdeksän avointa kysymystä, jotka perustuivat aiempaan tutkittuun tietoon tunnetaitokasvatuksesta.

Webropol-kysely oli avoinna kaksi viikkoa, jonka aikana yhteistyötahon varhaiskasvattajien oli mahdollista vastata kyselyyn. Kahden viikon aikana kyselyyn oli tullut yhteensä viisi vastausta. Vastausten vähäisen määrän takia kyselyä pidennettiin vielä viikolla, jotta kyselyyn saataisiin enemmän vastauksia. Yhteistyötahon varhaiskasvattajille lähetettiin vielä

muistutusviesti kyselyyn vastaamisesta. Viimeisen viikon aikana kyselyyn tuli kaksi vastausta lisää. Näin ollen Webropol-kyselyyn tuli yhteensä seitsemän vastausta. Seitsemästä vastauksesta kuitenkin kaksi vastausta vastasivat täysin toisiaan, jonka vuoksi toinen näistä vastauksista jätettiin analyysivaiheessa pois.

4.3 Aineiston analyysi teemoittelun avulla

Avoimista kyselyvastauksista koostunut aineisto analysoitiin sisällönanalyysin avulla. Vilkan (2015, s. 132) mukaan sisällönanalyysiä voidaan Tuomen ja Sarajärven (2002) sanoin toteuttaa aineisto- tai teorialähtöisesti. Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä tavoitteena on löytää tutkimusaineistosta jokin periaate, joka ohjaa toimintaa. Analyysi aloitetaan tutkimusaineiston pelkistämällä, jonka avulla tutkimusaineistosta saadaan esille olennaisimmat asiat, hävittämättä liikaa informaatiota. Analyysiä ja sen vaiheiden etenemistä ohjaavat tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset.

Opinnäytetyön aineisto analysointiin teemoittelun avulla. Teemoittelu on laadullisen tutkimuksen yksi analyysimenetelmä. Teemoittelua voidaan pitää myös yhtenä sisällönanalyysin muotona. Teemoittelun avulla aineistosta poimitaan tutkimusongelman kannalta keskeisimmät aiheet eli teemat. Analyysin tuloksena syntyy teemoja ja ne ovat aineistossa toistuvia asioita. (Kallinen & Kinnunen, n.d.) Aineistosta nostettujen teemojen avulla voidaan esimerkiksi vertailla niiden esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Jotta teemoittelu onnistuu, on teorian sekä kokemuksen oltava vuorovaikutuksessa keskenään. Käytännöllisten ongelmien ratkaisemisessa teemoittelu on suositeltava aineiston analysointitapa. Tekstiaineistosta saadaan teemoittelun avulla esille erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. (Eskola & Suoranta, 2014, ss. 175–176, 179)

Aineiston teemoittelu aloitettiin lukemalla aineisto useamman kerran läpi, jotta siitä saatiin muodostettua mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva. Tämän jälkeen aineisto käytiin systemaattisesti läpi, etsien siitä tutkimuskysymysten kannalta merkityksellisiä yläluokkia. Tutkimuskysymyksinä olivat ”Miten varhaiskasvatuksessa järjestetään tunnetaitokasvatusta?” ja ”Miten tunnetaitokasvatus on osa arjen pedagogiikkaa?”. Aineiston systemaattisen läpikäynnin jälkeen aineisto värikoodattiin tutkimuskysymysten mukaisesti. Tutkimuskysymyksiin aineistosta löytyi vastauksia useammasta avoimesta kysymyksestä. Värikoodauksen avulla erotettiin tutkimuskysymyksiin olennaisesti liittyneet vastaukset toistaan. Vastaukset siirrettiin ammattikorkeakoululta saatujen tietoturvasuojien ohjeiden mukaisesti erilliseen tiedostoon, jotta vastaukset saatiin pelkistettyä ja niistä saatiin poistettua kaikki tutkimuskysymysten kannalta epäolennainen tieto.

Ensimmäiseen tutkimuskysymykseen ”Miten varhaiskasvatuksessa järjestetään tunnetaitokasvatusta?” olennaisesti liittyneet vastaukset kartoittivat yhteistyötahon varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, kuinka tunnetaitokasvatusta järjestetään tällä hetkellä heidän yksikössään. Aineiston värikoodauksen ja vastauksien pelkistämisen jälkeen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen olennaisesti liittyneistä vastauksista eroteltiin eri-ikäryhmille soveltuvat keinot järjestää tunnetaitokasvatusta. Ikäryhmät jakoutuivat 0–3-vuotiaisiin ja 4–6-vuotiaisiin lapsiin. Ikäryhmäjakaumaan päädyttiin yhteistyötahon päiväkodin ryhmäjaon perusteella. Päiväkodissa on kaksi pienten ryhmää, jossa lapset ovat alle 3-vuotiaita. Päiväkodissa isompien lasten ryhmät muodostuvat ikäluokkien mukaisesti, mutta opinnäytetyössä nämä ikäluokat 4–6 yhdistettiin, sillä materiaalit ovat näille ikäryhmille samankaltaisia.

Toiseen tutkimuskysymykseen ”Miten tunnetaitokasvatus on osa arjen pedagogiikkaa?” olennaisesti liittyneet vastaukset kartoittivat yhteistyötahon varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, miten tunnetaitokasvatus näkyy osana varhaiskasvatuksen jokapäiväistä arkea. Vastauksia pelkistettäessä toisesta tutkimuskysymyksestä eriytettiin lasten yksilöllisten tarpeiden huomiointia koskevat vastaukset. Myöhemmin vastauksien pelkistämisen yhteydessä lasten yksilöllisten tarpeiden huomiointi nostettiin yhdeksi yläluokaksi.

5 Opinnäytetyön eettisyys ja kestävyys

Tutkimusetiikka eli hyvän tieteen käytäntöjen noudattaminen on osa tutkimusprosessia sen aloitusvaiheista loppuun saakka. Tutkimusetiikalla tarkoitetaan yleisiä sääntöjä, jotka koskevat tutkimuskohdetta, toimeksiantajia sekä muita henkilöitä, joita tutkimus koskettaa. (Vilka, 2021, s. 37) Opinnäytetyö prosessin jokaisessa vaiheessa huomiota on kiinnitetty niin eettisyyteen kuin kestävyteen. Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteet ovat ohjanneet koko opinnäytetyöprosessia.

Hyvällä tieteellisellä käytännöllä tarkoitetaan, että tutkimuksessa noudatetaan eettisesti kestäviä menetelmiä (Vilka, 2021, s. 37). Varhaiskasvatuksen kaikessa toiminnassa tulee huomioida ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntapa (Opetushallitus, 2022, s. 35). Opinnäytetyön alaluvussa 5.2 käsitellään kestävä kehityksen ekologista, sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista näkökulmaa opinnäytetyön kannalta.

5.1 Opinnäytetyön eettisyys

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan luomia Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus ja vastuunkanto. Tutkimuksen suunnittelun, toteutuksen ja arvioinnin tulee tapahtua avoimesti, oikeudenmukaisesti ja puolueettomasti. Ennen tutkimusaineiston keräämisen aloittamista pitää huolehtia luvista, suostumuksista ja eettisestä ennakoarvioinnista. Myös ennen aineiston keruuta tulee yhteistyökumppanin kanssa sopia aineiston käyttö- ja omistusoikeudesta, käsittelystä sekä sen säilyttämisestä. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2023, ss. 11, 13). Yhteistyötahon yksityisyydestä ja sen suojaamisesta on huolehdittu läpi koko opinnäytetyöprosessin, sillä yhteistyötaho ei halunnut, että opinnäytetyön missään vaiheessa näkyisi sen nimeä tai muuta tunnistetietoa.

Opinnäytetyö on suunniteltu huolellisesti ja koko opinnäytetyöprosessin ajan sen tekemisessä on noudatettu Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteita. Suunnittelussa ja raportoinnissa huomiota on kiinnitetty aiheeseen liittyvään aiempaan tutkimustietoon. Opinnäytetyön suunnittelu, toteutus ja arviointi on tapahtunut avoimesti ja puolueettomasti, eikä opinnäytetyöstä ole salattu tai jätetty pois mitään yksityiskohtia. Opinnäytetyötä sekä toteutettua kyselyä varten oli hankittuna kaikki tarvittavat luvat ja suostumukset. Tutkimusaineiston kerääminen aloitettiin vasta kun tarvittavat luvat ja suostumukset olivat kunnossa.

Ennen opinnäytetyön aineiston keräämistä laadittiin aineistohallintasuunnitelma (Liite 1), joka laadittiin ammattikorkeakoulun ohjeistuksen mukaisesti. Aineistohallintasuunnitelmaan kirjattiin tietoja siitä, kuinka opinnäytetyön tutkimusaineistoa kerätään, tallennetaan ja säilytetään, miten henkilötietoja ja muita arkaluontoisia tietoja käsitellään, kenelle opinnäytetyön omistajuus kuuluu sekä miten opinnäytetyön aineisto hävitetään tai voidaanko sitä jatko käyttää opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Ennen aineiston keräämistä sekä opinnäytetyön tekijät, yhteistyötaho että opinnäytetyön ohjaaja allekirjoittivat opinnäytetyösopimuksen, jossa on eritelty allekirjoittaneiden osapuolten roolit opinnäytetyössä.

Tutkimusaineisto kerättiin kyselytutkimuksen avulla. Saatekirjeessä (Liite 2) korostettiin vastaajien vapaaehtoisuutta kyselyyn osallistumisesta. Siinä kerrottiin myös lyhyesti kyselyn tarkoituksesta sekä aineiston käsittelystä ja säilyttämisestä. Kyselytutkimuksessa kiinnitettiin huomiota vastaajien yksityisyyden suojaamiseen ja kysely toteutettiin anonyymisti. Kyselyssä ei kerätty vastaajien henkilötietoja, sillä asetettujen tutkimuskysymysten kannalta henkilötietoja ei ollut tarpeen kerätä. Kyselyn vastaukset käsiteltiin luottamuksellisesti sekä

vastuullisesti, ja kyselyn vastauksien tallentamisessa, säilyttämisessä ja myöhemmin hävittämisessä noudatetaan ammattikorkeakoululta saatuja ohjeita. Läpi opinnäytetyöprosessin huomiota on kiinnitetty luotettavuuteen, joka on huomioitu niin kyselyaineistoa kerätessä kuin sitä analysoitaessa ja säilyttäessä.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa sekä raporttia kirjoittaessa huomiota on kiinnitetty käytettyihin lähteisiin. Opinnäytetyö suunnitelman kuin raportinkin lähteisiin on viitattu asianmukaisella tavalla. Tekstiviittaukset sekä lähdeluettelo on laadittu ammattikorkeakoulun ohjeiden mukaisesti. Lähteiden valinnassa on käytetty lähdekritiikkiä sekä esimerkiksi tietoperustassa käytettyjä lähteitä on yritetty valita siten, että siellä on niin tieteellisiä tutkimuksia kuin ammattikorkeakoulu pohjaisia töitä.

5.2 Kestävän kehityksen näkökulma opinnäytetyössä

Varhaiskasvatuksen kaikessa toiminnassa tulee huomioida ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntapa (Opetushallitus, 2022, s. 35).

Varhaiskasvatuksen arjessa on hyvin monenlaisia tapoja huomioida ekologista kestävyyttä. Lapsille on tärkeää opettaa esimerkiksi lajittelun ja kierrätyksen tärkeyttä sekä miten sähköä ja vettä tulisi käyttää säästeliäästi. Myös luonnon moninaisuuden kunnioittaminen kuuluu ekologiseen kestävyYTEEN. Taloudellisessa kestävyudessa pohditaan ja opetellaan tekemään viisaita valintoja sekä esimerkiksi ostamaan tavaroita käytettynä. Sosiaalisessa kestävyudessa korostuu ystävällinen vuorovaikutus sekä lasten vahvuuksien ja tunteiden huomioiminen. Olennaista on myös pyrkiä turvaamaan lasten osallisuus sekä erilaiset vaikutusmahdollisuudet. Kulttuurisessa kestävyudessa opetellaan kunnioittamaan ja hyväksymään erilaisia arvoja ja näkemyksiä. Siihen kuuluu myös kulttuurisen moninaisuuden vaaliminen. (Opetushallitus, n.d.)

Opinnäytetyössä huomiota on kiinnitetty kestäväan kehitykseen ja sen eri osa-alueisiin. Erityisesti siinä on korostunut sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys. Varhaiskasvatuksessa opetellaan tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa sekä hyväksymään muut sellaisena kuin he ovat. Varhaiskasvattajien tehtävänä on auttaa lasta tunnistamaan omia vahvuuksiaan sekä opettaa heitä hyödyntämään niitä. Myös tunnetaitokasvatuksella on iso merkitys varhaiskasvatuksessa, sillä lapset vielä opettelevat tunteiden itsesäätelyä sekä heille tulee opettaa tunteiden tunnistamista ja nimeämistä. Kulttuurisessa kestävyudessa opetellaan hyväksymään erilaisia arvoja ja näkemyksiä. Tunnetaitosäätelyn kehittymisen myötä opimme hillitsemään omia reagointi tapojamme sekä meidän on myös helpompi hallita omia tunteitamme. Varhaiskasvatuksessa lapset oppivat kulttuurisesta moninaisuudesta ja

varhaiskasvattajien tehtävä onkin näyttää mallia lapsille niin tunteiden näyttämisessä ja sanoittamisessa kuin moninaisuuden hyväksymisessä. Ekologinen kestävyys näkyy opinnäytetyössä siinä, että se julkaistaan Theseuksessa, jolloin kaikilla halukkailla on mahdollisuus päästä lukemaan ja hyödyntämään koottua opasta. Opas julkaistaan netissä, jolloin säästetään paperia. Myös oppaaseen kootuissa materiaaleissa on huomioitu niin ekologinen kuin taloudellinenkin kestävyys, sillä monia kirjoja on saatavilla kirjastosta, jolloin varhaiskasvattajien ei tarvitse ostaa kirjoja itselleen. Varhaiskasvattajat voivat myös yhdistää kirjastoon menemiseen monia eri kestävän kehityksen sekä laaja-alaisen oppimisen osa-alueita.

6 Opinnäytetyön tulokset

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää yhteistyötahon varhaiskasvattajien näkemyksiä siitä, kuinka he järjestävät tunnetaitokasvatusta yksikössään. Kyselytutkimuksen avulla selvitettiin myös sitä, kuinka tunnetaitokasvatus eroaa eri-ikäryhmien välillä. Kyselyn vastausten perusteella voitiin luoda kyseisen päiväkodin varhaiskasvattajia hyödyttävä, ja heidän tarpeisiinsa vastaava opas tunnetaitokasvatuksesta. Oppaan kokoamisessa hyödynnettiin Canva-ohjelmaa.

Tutkimuskysymyksinä olivat ”Miten varhaiskasvatuksessa järjestetään tunnetaitokasvatusta?” ja ”Miten tunnetaitokasvatus on osa arjen pedagogiikkaa?”. Ensimmäisen ja toisen tutkimuskysymyksen alle kyselyn vastauksien perusteella muodostui neljä yläluokkaa sekä ensimmäiseen tutkimuskysymykseen muodostui vielä jaottelu eri ikäluokkien välisiin eroihin järjestää tunnetaitokasvatusta.

6.1 Tunnetaitokasvatuksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Taulukosta 1 voidaan havaita, että ensimmäisen tutkimuskysymyksen yläluokiksi vastausten teemoittelun jälkeen nousivat tunnetaitomateriaalit, arjen tilanteiden sanoittaminen, suunnitelmallinen toteuttaminen sekä tunnetaidot. Kyselyyn vastanneiden varhaiskasvattajien vastauksista oli helposti pääteltävissä se, että tunnetaitokasvatuksen perusta on jokaiselle varhaiskasvatuksen ikäryhmälle sama, mutta eri ikäryhmillä tunnetaitokasvatuksen painotus on eri asioissa.

Tunnetaitokasvatus on arjen läpileikkaavaa aikuisen tietoista toimintaa lasten itsesäätelyn tukemiseen.

Peruseriaatteet ovat iästä huolimatta samat. Tapa, joilla taitoja opetetaan tietysti menee iän mukaan.

Taulukko 1. Tunnetaitokasvatuksen järjestäminen varhaiskasvatuksessa

Alaluokat	Yläluokat
Eri-ikäisten kanssa eri tunnetaitomateriaalien hyödyntäminen Kivankaverin sääntöjen harjoittelu Rauhoittumiskeinojen harjoittelu Leikkien rakentaminen materiaalien pohjalta	Tunnetaitomateriaalit
Riitatilanteisiin puuttuminen Anteeksi pyytäminen Kieltojen perusteleminen Vertaissovittelu Tarjotaan syliä ja halia	Arjen tilanteiden sanoittaminen
Suunnitellut tuokiot Pienryhmätoiminta	Suunnitelmallinen toteuttaminen
Tunteiden nimeämistä ja säätelyä Peruseriaatteet iästä huolimatta samat	Tunnetaidot

Tunnetaitomateriaalit ja niiden hyödyntäminen nousivat vastauksista selkeästi esille. Varhaiskasvatuksessa järjestettävään tunnetaitokasvatukseen on saatavilla runsaasti erilaisia materiaaleja, jotka ovat tarkoitettu niin lasten kanssa hyödynnettäviksi kuin myös varhaiskasvattajien työn tukemiseksi. Vastauksissa nousi esille muun muassa se, kuinka materiaaleja hyödynnetään lasten leikkien rakentamisessa sekä arjen tilanteiden ratkaisemisessa. Materiaalit tarjoavat myös varhaiskasvattajille keinoja tukea lapsia tunteiden tunnistamisessa ja käsittelyssä.

Eri-ikäisten kanssa eri tunnetaitomateriaalien hyödyntäminen.

Esim. tunnelämpömittari; rauhoittumiskeinojen harjoittelu.

Toinen vahvasti esille noussut yläluokka koski arjen tilanteiden sanoittamista, johon kuuluu muun muassa riitatilanteisiin puuttuminen, aikuisen sylin ja lohdutuksen tarjoaminen, tukeminen anteeksi pyytämiseen sekä lasten keskinäinen vertaissovittelu.

Tunnetaitokasvatus on vahvasti osa varhaiskasvatuksen arjen pedagogista toimintaa, ja

aikuisen apua tunnehetkissä tarvitaan päivittäin. Tunnetaitokasvatuksen ei aina tarvitse olla järjestettyjä tuokioita, vaan kasvatus voi perustua myös arjen tilanteiden järjestelmälliseen läpikäyntiin. Tämä auttaa lapsia oivaltamaan niin omia kuin toisten lasten tunteita sekä niihin liittyviä reaktioita.

Perustellaan kiellot ja säännöt sekä harjoitellaan kivan kaverin "sääntöjä".

Puututaan heti riitatilanteisiin ja pyydetään anteeksi.

Vertaissovittelu.

Kaksi viimeistä yläluokkaa olivat suunnitelmallinen toteuttaminen ja tunnetaidot. Kumpikin yläluokista sisälsi vain kaksi alaluokkaa. Suunnitelmallisessa toteuttamisessa alaluokat olivat suunnitellut tuokiot ja pienryhmätoiminta. Tunnetaitojen alaluokkia olivat tunteiden nimeäminen ja säätely sekä vastuksissa korostui peruseriaatteiden olevan samoja iästä huolimatta.

Toimitaan pienryhmissä jolloin on helpompi ottaa lapsia yksilöllisemmin huomioon.

Käytössä on myös tunnetaitokortit, joita tutkitaan päiväpiireillä.

6.2 Tunnetaitokasvatuksen erot eri ikäryhmien välillä

Kyselyssä saaduista vastauksista nousivat esiin eri ikäryhmät, jotka jakautuivat vastaajien mukaan "isompiin" ja "pienimpiin". Näistä termeistä muodostuivat analysointi vaiheessa ikäluokat 0–3-vuotiaat sekä 4–6-vuotiaat. Ikäryhmien välillä on paljon eroja siinä, kuinka tunnetaitokasvatusta toteutetaan, vaikka lähtökohdat tunnetaitokasvatukselle ovatkin samat. Ikäryhmissä huomiota tulee kiinnittää myös yksilöllisiin eroihin.

Kuten taulukosta 2 on havaittavissa, alle kolmevuotiailla tunnetaitokasvatus näkyy arjessa yksinkertaisimpina toimina, kuten arjen tai tunteiden sanoittamisena. Lasten kanssa harjoitellaan esimerkiksi tunteiden hyväksymistä tai sitä, kuinka kavereiden kanssa toimitaan sekä sitä ettei toisen kädestä saa ottaa esimerkiksi tavaroita. Varhaiskasvattajat tarjoavat lapselle mahdollisuutta päästä syliin sekä lohduttavat heitä erilaisissa arjen hankalissa tunnehetkissä. Pienet lapset tarvitsevat selkeitä ohjeita, jotta heidän olisi mahdollista toimia varhaiskasvatuksen arjessa.

Mitä pienempi lapsi, sitä yksinkertaisemmat tunteet.

Ihan pienillä tunnetaitokasvatus alkaa siitä, että hyväksytään tunteet ja lohdutetaan tarvittaessa.

1–2 v kaipaavat lohduttavaa syliä ja selkeitä ohjeita ja apua asioiden hoitamiseen, esim. satuttaa toista ja pyydetään yhdessä anteeksi.

Alle 3 v tämä on arjen pedagogiikkaa ja satuja ja tarinoita.

Taulukko 2. Tunnetaitokasvatuksen erot eri ikäryhmien välillä

Alaluokat	Yläluokat
Arjen pedagogiikka Pystyvät pohtimaan ja nimeämään jo vaikeitakin tunteita (häpeä, kateus yms.) Enemmän keskustelua, pohdintaa, yhteisleikkejä ja kirjoja Tunteista keskusteleminen ja sanoittaminen Ratkaisujen pohtiminen → osaavat jo itse jonkin verran ratkaista, mutta tarvitsevat usein vielä aikuisen apua Tunteiden hallitseminen Tilanteiden läpikäyminen ja niiden takana olleiden tunteiden sanoittaminen Erinäiset tunnetaitotuokiot ja harjoitukset	4–6-vuotiaat
Arjen pedagogiikka Yksinkertaiset tunteet Tunteiden hyväksyminen ja lapsen lohduttaminen Harjoitellaan miten toiseen saa koskea sekä ettei toisen kädestä saa ottaa esimerkiksi lelua Lohduttava syli Selkeät ohjeet Apua asioiden hoitamiseen (pyydetään yhdessä anteeksi) Tunteiden sanoittamisen opettelu Sadut ja tarinat	0–3-vuotiaat

Taulukon 2 mukaan 4–6-vuotiaiden tunnetaidot ovat jo edenneet niin, että lapset pystyvät itsenäisesti pohtimaan ja nimeämään vaikeitakin tunteita sekä sanoittamaan omia tunteitaan. Tunnetaitokasvatukseen kuuluu erilaisia tunnetaitotuokioita ja -harjoituksia sekä näiden pohjalta keskustelua ja pohdintaa yhdessä lasten kanssa. Tunteiden aiheuttamia ristiriitatilanteita pohditaan ja käydään läpi sekä sanoitetaan tilanteiden takana olleita tunteita. Lapset osaavat jo itsenäisesti ratkoa tilanteita ja pyytää esimerkiksi toiselta anteeksi, mutta tästä huolimatta lapset tarvitsevat edelleen apua ja tukea.

Isommilla tunnetaitokasvatus voi olla enemmän keskustelua, pohdintaa, yhteisleikkejä tai kirjoja.

Isompien kanssa pystyy enemmän sanoittamaan ja läpikäymään tilanteita ja tunteita niiden takana sekä nimeämään vaikeampiakin tunteita (esim. kateus, häpeä jne.).

3–4 v kanssa voi jo keskustella tunteista ja sanoittaa niitä ja miettiä yhdessä ratkaisuja. 5–6 v tunnistavat jo hyvin tunteita ja osaavat jo itsekkin jonkin verran ratkaista niitä, mutta tarvitsevat monesti vielä aikuisen apua.

Isommat pystyvät jo pohtimaan vaikeitakin tunteita esim. häpeää.

6.3 Tunnetaitokasvatus osana arjen pedagogiikkaa

Kuten taulukosta 3 voidaan havaita, toisen tutkimuskysymyksen yläluokiksi teemoittelun jälkeen nousivat tunnetaidot, arjen tilanteet, sosiaalisten taitojen harjoittelu sekä yksilöllisten tarpeiden huomioiminen. Kyselyn vastauksista oli havaittavissa se, että yhteistyötahon yksikössä tunnetaitokasvatus on tärkeä osa arjen pedagogiikkaa ja sitä toteutetaan monin erilaisin keinoin.

Ensimmäiseksi yläluokaksi nousivat tunnetaidot, jotka näkyvät vahvasti varhaiskasvatuksen arjessa. Lasten kanssa opetellaan nimeämään, tunnistamaan, ymmärtämään sekä säätelemään tunteita ja on tärkeää, että tunteista puhutaan sekä jokainen tunne sallitaan. Lapsia kannustetaan rohkeasti ilmaisemaan omia tunteitaan tarkoituksen mukaisesti sekä sanoittamaan niitä.

Ryhmässä sallitaan kaikki tunteet ja siitä puhutaan. Ei kuitenkaan sallita huonoa käytöstä.

Tunteiden nimeämisen, tunnistamisen ja ymmärtämisen opettelua. Oman tunteen säätelyn harjoittelua.

Taulukko 3. Tunnetaitokasvatus osana arjen pedagogiikkaa

Alaluokat	Yläluokat
<p>Opetellaan nimeämään, tunnistamaan, ymmärtämään ja säätämään tunteita</p> <p>Sallitaan kaikki tunteet ja niistä puhutaan; ei sallita huonoa käytöstä</p> <p>Itsesäätelyn tukeminen</p> <p>Tunteiden sanoittaminen</p> <p>Tunteiden ilmaiseminen tarkoituksenmukaisesti</p>	Tunnetaidot
<p>Vertaissovittelu ja riitojen sopiminen</p> <p>Syrjimiseen ja kiusaamiseen puuttuminen (kiusaamisen vastainen kasvatus)</p> <p>Opetellaan tulemaan kaikkien kanssa toimeen</p> <p>Etsitään keinoja tunteiden näyttämiseen ja hallitsemiseen</p> <p>Tunnetaidot arkipäivän tilanteissa</p>	Arjen tilanteet
<p>Ryhmäytyminen</p> <p>Kaveritaidot (kivakaveri)</p> <p>Kohteliaat tavat (kiitos ja anteeksi)</p> <p>Tunnetaitotuokiot</p>	Sosiaalisten taitojen harjoittelu
<p>Vahvuuksien huomioiminen; autetaan lasta tunnistamaan omat vahvuudet</p> <p>Tuokioilla huomioidaan jokaisen osallistuminen omalla tavallaan (painopiste esimerkiksi rauhoittumisessa tai rohkeudessa)</p> <p>Vasuun tavoitteet tunnetaitokasvatukseen liittyen</p> <p>Ei pakoteta lasta tekemään mitä hän ei halua; rohkaistaan kokeilemaan</p> <p>Pienryhmätoiminta</p> <p>Tunnetuokioiden aiheen valinta (toisilla esimerkiksi tunnemittari aktiivisempänä käytössä)</p> <p>Tunnetaitovaatimukset ikätason mukaisia</p>	Yksilöllisten tarpeiden huomioiminen

Arjen tilanteista muodostui toinen yläluokka, jossa vahvasti tulevat esille varhaiskasvatuksen arkiset tilanteet kuten riitojen sovittelu sekä vertaissovittelu. Varhaiskasvattajien tulee puuttua herkästi syrjimiseen ja kiusaamiseen. Vastauksista oli havaittavissa, että opinnäytetyön yhteistyötaho korostaa toiminnassaan kiusaamisen vastaista kasvatusta. Arjessa opetellaan tulemaan toimeen muiden kanssa sekä etsitään yhdessä keinoja tunteiden näyttämiseen ja hallitsemiseen.

Harjoitellaan vertaissovittelua, ja riitojen sopimista.

Harjoitellaan huomioimaan ryhmän kaikki jäsenet ja puututaan syrjimiseen ja kiusaamiseen.

Kolmantena yläluokkana ovat sosiaalisten taitojen harjoittelu, johon kuuluvat kaveritaidot, kohteliaat tavat, ryhmäytyminen sekä tunnetaitotuokiota.

Opetellaan sanomaan kiitos ja anteeksi.

Arjen taitoja, "kivan kaverin" toimintaa, kohteliaita tapoja, kiusaamisen vastaista kasvatusta

Päivittäin harjoittelemme tunnetaitoja arkipäivän tilanteissa. Lisäksi säännöllisesti tunnetaitotuokiota.

Neljänneksi yläluokaksi nousi yksilölliset tarpeet ja niiden huomioiminen varhaiskasvatuksessa. Lasten vahvuuksien huomioiminen on tärkeä osa yksilöllisyyttä sekä varhaiskasvattajien tulee auttaa lasta tunnistamaan omia vahvuuksiaan sekä vahvistamaan niitä. Lapsia rohkaistaan kokeilemaan uusia asioita, mutta lapsia ei pakoteta tekemään asioita, joita he eivät halua tehdä. Tunnetaitovaatimukset tulee olla ikätason mukaisia ja lasten yksilöllisyys tulee ottaa huomioon tunnetaitotuokioiden aiheiden valinnoissa. Jokaisen lapsen pitää saada osallistua tuokioiden omalla tavallaan ja lapsilla painopiste voi olla hyvin erilaisissa asioissa esimerkiksi toiset lapset harjoittelevat rauhoittumista, kun taas toiset rohkeutta.

Tunnetaitovaatimukset ovat ikätason mukaisia. Opetamme pyytämään anteeksi silloin, kun lapsi ymmärtää mitä tämä tarkoittaa.

Pienryhmät tukevat paljon ja jokainen lapsi saa sanoa aina sanottavansa

Lasten yksilölliset tarpeet huomioidaan esim. tunnetaitotuokion aiheen valinnassa. Jollakin lapsella voi olla esim. tunnemittari aktiivisemmassa käytössä kuin toisella.

6.4 Tulosten hyödyntäminen oppaan laadinnassa

Opinnäytetyön tuloksista voitiin päätellä, että yhteistyötahon varhaiskasvattajat järjestävät tunnetaitokasvatusta osana arjen pedagogiikkaa ja varhaiskasvattajilla on jo käytössään runsaasti erilaisia materiaaleja. Kuitenkin yhteistyötahon varhaiskasvattajat toivat vastauksissaan esille, että he haluavat kouluttautua sekä kehittää omaa osaamistaan tunnetaitokasvatukseen liittyen. Yhteistyötahon varhaiskasvattajien vastausten pohjalta koottiin varhaiskasvattajia hyödyttävä Tunnetaitokasvatus -opas. Oppaan on tarkoitus toimia arkea helpottavana tietopakettina, josta löytyy koottuna mahdollisimman laaja kirjo erilaisia materiaaleja hyödynnettäväksi varhaiskasvatukseen.

Oppaassa tuotiin esille yhteistyötahon varhaiskasvattajien vastauksista nousseita ajatuksia siitä, miten tunnetaitokasvatus eroaa eri ikäryhmien välillä. Ikäryhmät jakautuivat 0–3-vuotiaisiin lapsiin sekä 4–6-vuotiaisiin lapsiin. Näiden ikäryhmäjakaumien perusteella oppaaseen on eriteltynä ja koottuna materiaaleja, kuten kirjallisuutta, erilaisia tunnetaitokortteja ja pelejä, joita varhaiskasvattajat pystyvät hyödyntämään varhaiskasvatuksen arjessa.

7 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen johtopäätöksiä voidaan todeta, että yhteistyötahon varhaiskasvattajat pitävät tunnetaitokasvatusta tärkeänä osana varhaiskasvatusta. Suurin osa kyselyyn vastanneista kertoi, ettei lisäkoulutuksesta tunnetaitokasvatukseen liittyen olisi haittaa vaikkakin heillä on jo osaamista ja tietoa aiheeseen liittyen. Monissa aiemmin tehdyissä opinnäytetöissä sekä muissa tutkimuksissa oli tehty samantapaisia huomioita.

Esimerkiksi Huttusen ja Mannisen (2020, s. 29) kandidaatintutkielmassa esille nousi samantapainen huomio tunnetaitokasvatuksen lisäkoulutuksen tarpeellisuudesta, vaikka tutkittavat mainitsivatkin kouluttavansa itseään aktiivisesti aiheeseen liittyen. Kuitenkin heillä olisi halukkuutta lisä kouluttautua sekä kehittää itseään, sillä tunnetaitokasvatuksella on merkittävä rooli niin varhaiskasvatuksessa kuin lasten henkilökohtaisessa kasvussa ja kehityksessä.

Tunnetaitokasvatus on vahvasti osa varhaiskasvatuksen arjen pedagogiikassa ja varhaiskasvatuksessa harjoitellaankin päivittäin tunteiden säätelyä, jossa varhaiskasvattajien tehtävä on tukea ja auttaa lapsia. Tunnetaitokasvatuksen peruseriaate on varhaiskasvatuksessa lasten iästä huolimatta samantapainen ja läpi varhaiskasvatuksen lapset tarvitsevat varhaiskasvattajilta aitoa läsnäoloa sekä sensitiivistä vuorovaikutusta. Varhaiskasvatuksessa lapsien oppiminen on kokonaisvaltaista ja lapset oppivat asioita havainnoiden ja tarkkailen ympäristöään sekä jäljittelemällä muiden toimintaa (Opetushallitus, 2022, s. 24). Sainion ym. (2020, ss. 88–90) mukaan varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on erilaiset taidot säädellä omia tunteitaan, käyttäytymistään ja ajatteluaan. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta on oleellista, että kasvuympäristö huomaa sekä kunnioittaa lasten yksilöllisiä eroja. Jotta varhaiskasvatuksen työntekijät pystyisivät muodostamaan jokaiseen varhaiskasvatusryhmän lapseen sensitiivisen vuorovaikutussuhteen, on työntekijöiden tunnistettava ja ymmärrettävä lasten erilaisia reagoititapoja. Varhaiskasvatuksessa on huomioitava lasten erilaisia temperamentteja ja aikuisten on mukautettava omaa toimintaansa sopivaksi, jotta he pystyvät tukemaan lasten itsesäätelytaitojen kehittymistä sekä heidän kokonaisvaltaista hyvinvointiaan.

Myös Väätäisen (2019, ss. 21–22) opinnäytetyössä korostui lapsen ja varhaiskasvattajan välisen vuorovaikutussuhteen merkitys lapsen kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle. Lasten kokiessa haastavia tunteita olisi tärkeää, että lapset turvautuisivat aikuisiin, sillä lapsen kokiessa saavansa tukea sitä tarvittaessa lapsen itsenäisyys ja psyykinen hyvinvointi lisääntyvät. Läheinen suhde kasvattajan ja lapsen välillä mahdollistaa sen, että kasvattaja voi auttaa lasta tunnetilojen säätelyssä sekä luomaan suhdetta niin itseen kuin toisiin sekä ympäristöön.

Kyselyn vastauksista voitiin päätellä, ettei alle 3-vuotiaille lapsille ole kovinkaan paljoa materiaalia tarjolla, mitä pystyttäisiin varhaiskasvatuksessa hyödyntämään. Myös oppaan kokoaminen tuki tätä havaintoa. Alle kolmevuotiaille tunnetaitokasvatus on enemmänkin tunteiden sanoittamista, nimeämistä ja ymmärtämistä sekä niiden opettelu yhdessä varhaiskasvattajan kanssa. Myös Huttusen ja Mannisen (2020, s. 30) kandidaatintutkielman vastauksissa oli tullut esille sama ilmiö, ettei alle kolmevuotiaille lapsille ollut paljoakaan materiaalia tarjolla, jota pystyttäisiin hyödyntämään. Haastetta myös tuo lasten erilaiset kehityskulut, tarpeet sekä osaamistasot. Myös suuret ryhmäkoot tuovat haastetta tunnetaitokasvatuksen toteuttamiselle. Haastetta tuo myös mielenkiintoisten sisältöjen luominen sekä asioiden esittäminen niin, että lapset pystyvät ymmärtämään sen.

Väätäisen (2019, s. 23) opinnäytetyössä nousi esille tunteiden nimeämisen tärkeys, sillä se hyödyttää lasta ja auttaa asioiden selkeyttämisessä. Lasten kokemusten ymmärtäminen on myös helpompaa, kun asettuu itse kasvattajana lapsen asemaan esimerkiksi voi ihmetellä tilanteita ääneen sekä nimetä vallitsevia tunteita lapselle.

Tutkimuksen kyselyn vastauksien perusteella 4–6-vuotiaille lapsille on varhaiskasvatuksessa tarjolla runsaasti erilaisia materiaaleja, mikäli varhaiskasvattajat hyödyntävät niitä.

Materiaalien hyödyntäminen ja tuominen osaksi varhaiskasvatuksen arkea on kuitenkin kasvattajien vastuulla. Tunnetaitokasvatus materiaalin hyödyntäminen tarkoituksenmukaisesti vaatii kasvattajalta kiinnostusta, panostusta sekä perehtymistä aiheeseen, jotta pystyttäisiin tukemaan lapsien tunnetaitojen kehittymistä. Materiaaleja hyödynnettäessä sekä tunnetaitotuokioita suunniteltaessa varhaiskasvattajien tulee kiinnittää huomiota lasten yksilöllisiin tarpeisiin, tämä vaatii kasvattajalta lapsien kiinnostuksenkohteiden sekä vahvuuksien tuntemista. Huttusen ja Mannisen (2020, s. 33) kandidaatintutkielmassa saatiin samanlaisia tuloksia siitä, että tunnetaitokasvatukseen löytyviä materiaaleja on monipuolisesti tarjolla sekä ne ovat pääasiassa käyttökelpoisia. Kuitenkin vastauksista kävi ilmi, että materiaalin paljous koettiin haasteena, sillä materiaalin haltuunotolle ei riittänyt aikaa eikä resurssia.

Siikilän ja Toikan (2019, ss. 28–30) opinnäytetyössä korostui toiminnan suunnittelu.

Erityisesti lasten tunnetaitokasvatuksessa korostui ennakointi, sillä lasten tunnekokemuksia pyrittiin helpottamaan arjen ratkaisuilla esimerkiksi antamalla lapselle aikaa toimia rauhassa ilman, että on kiireen tuntu. Tunnetaitokasvatukseen arjen pedagogiikassa käytettiin erilaisia apuvälineitä esimerkiksi kuvia, sillä niitä on helppo hyödyntää sekä niiden avulla voidaan lapsen kanssa pohtia lapsen omia tunnetiloja. Tärkeää ohjatussa toiminnassa oli vapaaehtoisuus osallistua toimintaan, sillä sen koettiin tukevan tunnetaitoja. Myös tunnetaitokasvatuksen huomioiminen muissa toimintatuokioissa oli tärkeää ja lapsilta esimerkiksi kysyttiin millaisia tunteita heissä erilaiset toiminnat ja tuokiot herättävät.

Varhaiskasvattajien sekä muiden aikuisten on tärkeää pohtia niin omia tunnetaitojaan kuin sitä, millaista mallia tunteiden näyttämisestä ja säätelystä he lapsille näyttävät.

Varhaiskasvatusryhmässä kasvattajien tulisi keskustella sekä reflektoida, sitä ovatko kaikki tunteet aidosti sallittuja sekä onko vaikeiden tunteiden kuten vihan tai surun esille tuominen varhaiskasvatusryhmässä hyväksyttyä. Varhaiskasvattajien on myös pohdittava omaa lähestymistapaansa tunnetaitokasvatusta kohtaan sekä etenkin sitä kuinka aikuinen kohtaa lapsen vaikeissakin tunnehetkissä. Varhaiskasvattajien tulee myös pohtia kuinka merkityksellisenä he pitävät tunnetaitokasvatuksen järjestämistä varhaiskasvatuksessa.

Samantapaisia huomioita nousi esille Huttusen ja Mannisen (2020, ss. 31–32) kandidaatintutkielmassa, sillä tutkimuksessa esille nousi, että tunnetaitokasvatuksen haasteena saattaa olla välinpitämättömyys tai osaamaton varhaiskasvatushenkilöstö. Myös varhaiskasvattajien epäyhteneväsillä linjoilla on negatiivista vaikutusta tunnetaitokasvatuksen toteuttamista kohtaan. Tunnetaitokasvatuksessa vaikeiden aiheiden käsitteleminen koettiin haastavaksi, sillä käsiteltävät asiat saattavat koskettaa henkilökohtaisesti jonkin lapsen elämää esimerkiksi väkivallasta tai menetyksestä puhuminen.

Siikilän ja Toikan (2019, s. 26) opinnäytetyössä esille nousi myös kaikkien tunteiden salliminen. Tärkeä osa tunnetaitokasvatusta on kaikkien tunteiden hyväksyminen ja lapsien tulee saada näyttää omat tunteensa vapaasti eikä mitään tunnetta esimerkiksi harmitusta tai itkua tarvitse peitellä tai kieltää. Kaikki tunteet tulee näyttää ja ne tulee huomioida sekä tunteisiin tulee vastata ja niitä tulee tukea. Varhaiskasvattajien tulee kaikissa arjen tilanteissa huomioida ja vastata lasten eri tunnetiloihin, vaikka ne esiintyisivät varhaiskasvattajille itselleen epämieluisissa tilanteissa.

8 Pohdinta

Kysely on yksi aineistonhankintamenetelmä, jossa valitulta ihmisjoukolta kysytään vastauksia samoihin kysymyksiin. Kyselyn toteuttamistapaan sekä kysymysten sisältöön vaikuttaa se, mitä tutkimuksessa halutaan selvittää. Tärkeää on paneutua ongelmakohtiin etukäteen sekä pilotoida kysely ennen sen toteuttamista. Monet tekijät vaikuttavat kyselyssä saatuihin vastauksiin, vastauksien informatiivisuuteen sekä kyselyn vastausprosenttiin ja sen luotettavuuteen. (Jyväskylän yliopisto, 2016)

Webropol- kyselyyn yhteistyötahon varhaiskasvattajat pääsivät vastaamaan kahden viikon ajan, tässä ajassa kyselyyn oli tullut vastauksia yhteensä viisi. Kyselyn vastausaikaa pidennettiin vielä viikolla, jotta vastauksia saataisiin enemmän. Yhteistyötahon varhaiskasvattajille lähetettiin vielä muistutus viesti kyselystä. Viikon aikana vastauksia kyselyyn tuli kaksi lisää. Webropol-kyselyyn vastauksia yhteensä tuli seitsemän, mutta vastauksista pystyttiin nopeasti huomaamaan, että kaksi vastausta olivat täysin identtiset. Tästä syystä toinen näistä vastauksista jätettiin analyysivaiheessa pois. Kyselyyn vastanneiden määrä jäi vähäiseksi, sillä yhteistyötahon varhaiskasvattajista kyselyyn vastasi kuusi, vaikka yhteistyötahon yksikössä varhaiskasvattajia on yli puolet enemmän. Vastausten vähäisestä määrästä huolimatta aineistosta saatiin vastaukset tutkimuskysymyksiin.

Suunnitelmavaiheessa oli jo havaittavissa, ettei tunnetaitokasvatuksesta varhaiskasvatuksessa ole tehtynä kovinkaan paljoa tieteellisiä tutkimuksia. Kuitenkin aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä sekä muita korkeakoulutason tutkimuksia löytyi melko paljon. Tieteellisten tutkimusten sekä muun kirjallisuuden vähäisyyden vuoksi opinnäytetyön tietoperustan kokoaminen tuotti haasteita.

Opinnäytetyössä kerätyn kyselyaineiston pohjalta koottiin Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa- opas, jonka tavoitteena on toimia varhaiskasvattajille tietopakettina, vaikka kyselyaineistosta pystyttiin havaitsemaan, että tunnetaitokasvatukseen liittyvää materiaalia on tälläkin hetkellä paljon tarjolla. Oppaaseen koottiin materiaaleja, kuten kirjavinkkauksia, jotta ne löytyisivät helposti yhdestä paikasta eikä aikaa kuluisi materiaalien etsimiseen. Opinnäytetyön tekijöille oppaan kokoaminen oli tärkeää myös heidän oman ammatillisen kasvunsa kannalta. Opas sisältää muun muassa hyödyllistä tietoa, tehtäviä sekä materiaaleja, jotka ovat suunnattu sekä varhaiskasvattajille että hyödynnettäviksi lasten kanssa.

Kumpikaan opinnäytetyön tekijöistä ei ollut aikaisemmin tehnyt ammattikorkeakoulu-tasoista opinnäytetyötä. Opinnäytetyöprosessi oli todella opettavainen kokemus, joka antoi opinnäytetyön tekijöille tietoa tutkimuksen tekemisestä, toteuttamisesta ja raportin kirjoittamisesta. Prosessi vei odotettua enemmän aikaa ja vaati tekijöiltä tarkkaa perehtymistä aiheeseen ja opinnäytetyöprosessin eri vaiheisiin. Aineiston analyysi vaiheessa kyselyn vastausten teemoittelu oli samanaikaisesti mielenkiintoista, mutta vaati paljon työtä. Etenkin ylä- ja alaluokkien muodostaminen oli haastavaa sekä aikaa vievää.

Kokonaisvaltainen hyvinvointi on perusta lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle (Wiman, 2022, ss. 12–18). Varhaiskasvatuksessa luodaan pohja hyvillä tunnetaidoille, jotka vaikuttavat kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Kasvattajilla on merkittävä rooli kokonaisvaltaisesti tukea lapsen tunnetaitoja sekä muuta kehitystä. Myös Huttusen ja Mannisen (2020, s. 30) mukaan tunnetaidot luovat pohjan lapsen kasvulle, kehitykselle sekä sosiaalisille taidoille. Tunnetaitokasvatuksen avulla lapset oppivat kaveritaitoja, esimerkiksi he oppivat kunnioittamaan ja huomioimaan toisia ihmisiä sekä ymmärtämään erilaisuutta.

Kasvattajan ja lapsen välisen vuorovaikutussuhteen tulisi tukea lapsen kehitystä, sillä lapset tarvitsevat aikuiselta paljon apua, tukea ja turvaa esimerkiksi tunteiden oppimisessa, säätelyssä ja käsittelemisessä. Jotta lapselle voi muodostua myönteinen kuva itsestään sekä omista kyvyistään ja vahvuuksistaan tulee hänellä olla turvallinen aikuinen, joka opettaa ja näyttää hänelle esimerkkiä. Väättäinen (2019, ss. 22–23) on opinnäytetyössään maininnut,

että lapsen ja varhaiskasvattajan välisellä vuorovaikutussuhteella on merkittävä vaikutus lapsen kasvulle, kehitykselle ja oppimisella. Lapsen ja varhaiskasvattajan läheinen suhde mahdollistaa sen, että varhaiskasvattaja voi auttaa lasta hänen tunteidensa säätelyssä sekä luomaan hyvää suhdetta itseensä, toisiin ja ympäristöön.

Lähteet

- Eskola, J. & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Huttunen, J. & Manninen, N. (2020). *Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksen opettajien kuvaamana* [kandidaatintutkielma, Jyväskylän yliopisto]. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202009306021>
- Hämeen ammattikorkeakoulu. (2023). *Opinnäytetyö*. Haettu 7.9.2023 osoitteesta <https://www.hamk.fi/opiskelijan-ohjeet/opinnaytetyo/>
- Jyväskylän yliopisto. 2014. *Aineistonhankintamenetelmät*. Avoimen yliopiston Koppa. Haettu 7.9.2023 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat>
- Jyväskylän yliopisto. (2016). *Kyselyt*. Avoimen yliopiston Koppa. Haettu 7.9.2023 osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/aineistonhankintamenetelmat/kyselyt>
- Jyväskylän yliopisto. (2021). *Laadullinen tutkimus*. Avoimen yliopiston Koppa. Haettu 7.9.2023. osoitteesta <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>
- Kallinen, T. & Kinnunen, T. (n.d.) Etnografia. Teoksessa Jaana Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskunnallinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. Haettu 12.1.2024 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>
- Koivuniemi, M., Kinnunen, S., Mänty, K., Järvenoja, H. & Näykki, P. (2021). Varhaiskasvatushenkilöstön käsityksiä lasten tunteiden säätelytaitojen kehittymisestä – Käytäntöön integroitu koulutus ammatillisen kehittymisen tukena. *Journal of Early Childhood Education Research*, 10(2), 264 – 266. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-202112015866>
- Köngäs, M. (2019). *Tunneäly varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Opetushallitus. (n.d.). *Kestävää tulevaisuutta tukeva pedagogiikka varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa*. Haettu 12.1.2024 <https://www.oph.fi/fi/opettajat-ja-kasvattajat/kestavaa-tulevaisuutta-tukeva-pedagogiikka-varhaiskasvatuksessa-ja>
- Opetushallitus. (2023). *Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarina kuvin ja sanoin*. <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>
- Opetushallitus. (2022). *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022*.

- Sainio, T., Pajulahti, R. & Sajaniemi, N. (2020). *Näin tuet lapsen itsesäätelyä – Hyvinvoinnin pedagogiikka varhaiskasvatuksessa*. PS-kustannus.
- Siikilä, H. & Toikka, I. (2019). *Tunnetaitokasvatusta 0–3-vuotiaille – Varhaiskasvattajien toimintatapoja arjen pedagogiikassa*. [opinnäytetyö, Hämeen ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201904276180>
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2023). *Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje 2023*. https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>
- Vilkka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. PS-kustannus.
- Väätäinen, K-M. (2019). *Lapsen tunnetaitoja tukevat tekijät varhaiskasvatuksessa – Kirjallisuuskatsaus* [opinnäytetyö, Jyväskylän ammattikorkeakoulu]. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201902142333>
- Wiman, A. (2022). *Hyvinvoiva lapsi oppii – Tunnetaitoja ja toiminnanohjauksen taitoja varhaiskasvatukseen, esiopetukseen ja alkuopetukseen*. Otava.

Liite 1. Aineistonhallintasuunnitelma

OPINNÄYTETYÖN AINEISTONHALLINTASUUNNITELMA

1. Tutkimusaineiston tallennus ja säilytys

Tutkimusaineistomme on kyselytutkimuksen vastaukset. Kyselyn tulokset tallentuvat sähköisesti Webropol-alustalle. Aineistoa käsittelemme Webropol-alustalla sekä Word tekstinkäsittelyohjelmalla. Mitään osia aineistosta emme tallenna tai varmuuskopioi pilvipalveluun, vaikka emme kyselyssämme kerää luottamuksellista tietoa esimerkiksi henkilötietoja. Myöskään yhteistyötahomme ei ole opinnäytetyössämme tunnistettavissa. Ainoastaan me opinnäytetyömme tekijöinä pääsemme näkemään ja käsittelemään kyselyn tuloksia. Opinnäytetyön ohjaajamme koulun puolelta saattaa tarkastella meidän kanssamme kyselymme tuloksia, mutta häntä sitoo vaitiolovelvollisuus eikä hän pääse käsittelemään tai näkemään niitä itsekseen vain hän näkee ne meidän kauttamme.

Opinnäytetyömme palauttamisen ja hyväksymisen jälkeen säilytämme kyselytutkimuksen aineistoa tietoturvalisesti vuoden, jonka jälkeen hävitämme aineiston.

2. Henkilötietojen ja arkaluonteisten tietojen käsittely

Emme käsittele opinnäytetyössämme henkilötietoja tai muita arkaluonteisia tietoja. Webropol-alustalla laatimamme kysely on anonyymi, eikä vastauksista pysty päättelemään kyselyyn vastanneiden tietoja esimerkiksi siitä, missä päiväkodissa tai ryhmässä he työskentelevät.

3. Opinnäytetyöaineiston omistajuus

Opinnäytetyön aineiston ja tulosten omistajuus kuuluu opinnäytetyön tekijöille. Kerromme kyselyn saatekirjeessä vastaajille, että yhteistyötaholla on mahdollisuus halutessaan käyttää tai hyödyntää kyselyn tuloksia.

4. Opinnäytetyöaineiston jatkokäyttö työn valmistumisen jälkeen

Opinnäytetyön valmistuttua säilytämme opinnäytetyön aineistoa tietoturvalisesti vuoden ajan, jonka jälkeen hävitämme aineiston tietoturvalisesti. Aineiston säilyttäminen mahdollistaa tarvittaessa tulosten tarkastamisen. Mikäli yhteistaho haluaa jatko käyttää kyselyn tuloksia, olemme saatekirjeessä kertoneet kyselyyn vastaajille tästä

mahdollisuudesta. Tällöin yhteistyötaholle jää vastuu hävittää aineisto sekä säilyttää sitä tietoturvalisesti.

Liite 2. Saatekirje

Hei!

Olemme viimeisen vuoden sosionomi opiskelijoita Hämeen ammattikorkeakoulusta ja olemme tekemässä opinnäytetyötämme päiväkotinne tunnetaitokasvatuksesta. Kyselymme tarkoituksena on kartoittaa, millaista tunnetaitokasvatusta päiväkodissanne tällä hetkellä järjestetään ja miten tunnetaitokasvatus huomioidaan arjen pedagogisessa toiminnassa. Kyselyn vastauksien pohjalta kirjoitamme opinnäytetyömme raportin sekä kokoamme päiväkodillenne oppaan tunnetaitokasvatuksesta. Opinnäytetyömme ohjaajana toimii sosiaalialan lehtori Salla Rinta-Paavola Hämeen ammattikorkeakoulusta.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista ja voit keskeyttää osallistumisesi, milloin vain. Kysely on anonymi emmekä kerää siinä tunnistetietoja kuten päiväkotinne tai ryhmänne nimeä. Käsittelemme kyselyn vastaukset luottamuksellisesti, tietoturvalisesti ja hyvän tieteellisen käytännön mukaisesti. Hävitämme kyselyn aineiston vuoden kuluttua siitä, kun opinnäytetyömme on julkaistu Theseuksessa. Päiväkodillanne on mahdollisuus nähdä kyselymme vastaukset sekä hyödyntää niitä halutessaan. Mikäli päiväkotinne hyödyntää vastauksianne on heidän vastuullaan säilyttää aineistoa tietoturvalisesti ja hävittää se.

Kyselylomake on auki 27.10.2023 asti. Kyselyyn vastaaminen vie aikaa noin 15 minuuttia. Toivottavasti mahdollisimman moni teistä ehtisi vastaamaan kyselyymme.

Linkki kyselyymme: _____

Kiitos jo etukäteen kyselyymme vastaamisesta!

Mikäli kaipaat lisätietoa kyselystämme tai opinnäytetyöstämme, voit olla meihin yhteydessä sähköpostitse.

Anniina Heinonen _____

lina Jaakonsaari _____

Liite 3. Kyselylomake

Tunnetaidot varhaiskasvatuksessa

1. Minkä ikäisten lasten kanssa työskentelet?
2. Mitä tunnetaitokasvatus mielestäsi on?
3. Miten tunnetaitokasvatus mielestäsi eroaa eri ikäryhmien välillä? Perustele vastauksesi.
4. Onko tunnetaitokasvatus osa ryhmäsi arjen pedagogiikkaa?
5. Millaista tunnetaitokasvatusta ryhmässäsi järjestetään?
6. Millaisia menetelmiä ryhmässäsi käytetään tunnetaitoihin liittyen?
7. Kuinka lasten yksilölliset tarpeet huomioidaan tunnetaitokasvatuksessa?
8. Kannustaako työnantajasi mielestäsi työntekijöitään tunnetaitokasvatukseen? Esim. koulutukset, materiaalit ym.
9. Koetko tarvitsevasi lisää koulutusta tunnetaitokasvatukseen liittyen?

Liite 4. Tunnetaitokasvatus varhaiskasvatuksessa -opas

TUNNETAITO- KASVATUS

Opas varhaiskasvattajille

SISÄLLYS

Tunnetaitokasvatus	3
Tunnekasvatus osana arjen pedagogiikkaa. . .	4
0-3-vuotiaiden tunnetaitokasvatus.	5
4-6-vuotiaiden tunnetaitokasvatus.	6
Tunteet	7
Perustunteet.	8
Tehtäviä	15
Materiaalit	23
Kirjoja luettavaksi yhdessä lasten kanssa . . .	24
Tunnekortit	34
Tunne-aiheiset pelit	35
Tunne-aiheiset tehtäväkirjat	37
Tunne-aiheiset elokuvat	39
Yle Areenasta katseltavaa ja kuunneltavaa . .	40
Netistä löytyviä tunnetaitoharjoituksia	42
Kirjoja kasvattajille	43
Omia ideoita ja materiaalia	46
Lähteet	47

TUNNETAITOKASVATUS

Tunnetaitokasvatuksessa aikuisen rooli korostuu. Aikuisen tulee havainnoida lapsen tunneviestejä ja vastata niihin johdonmukaisesti ja oikea-aikaisesti.

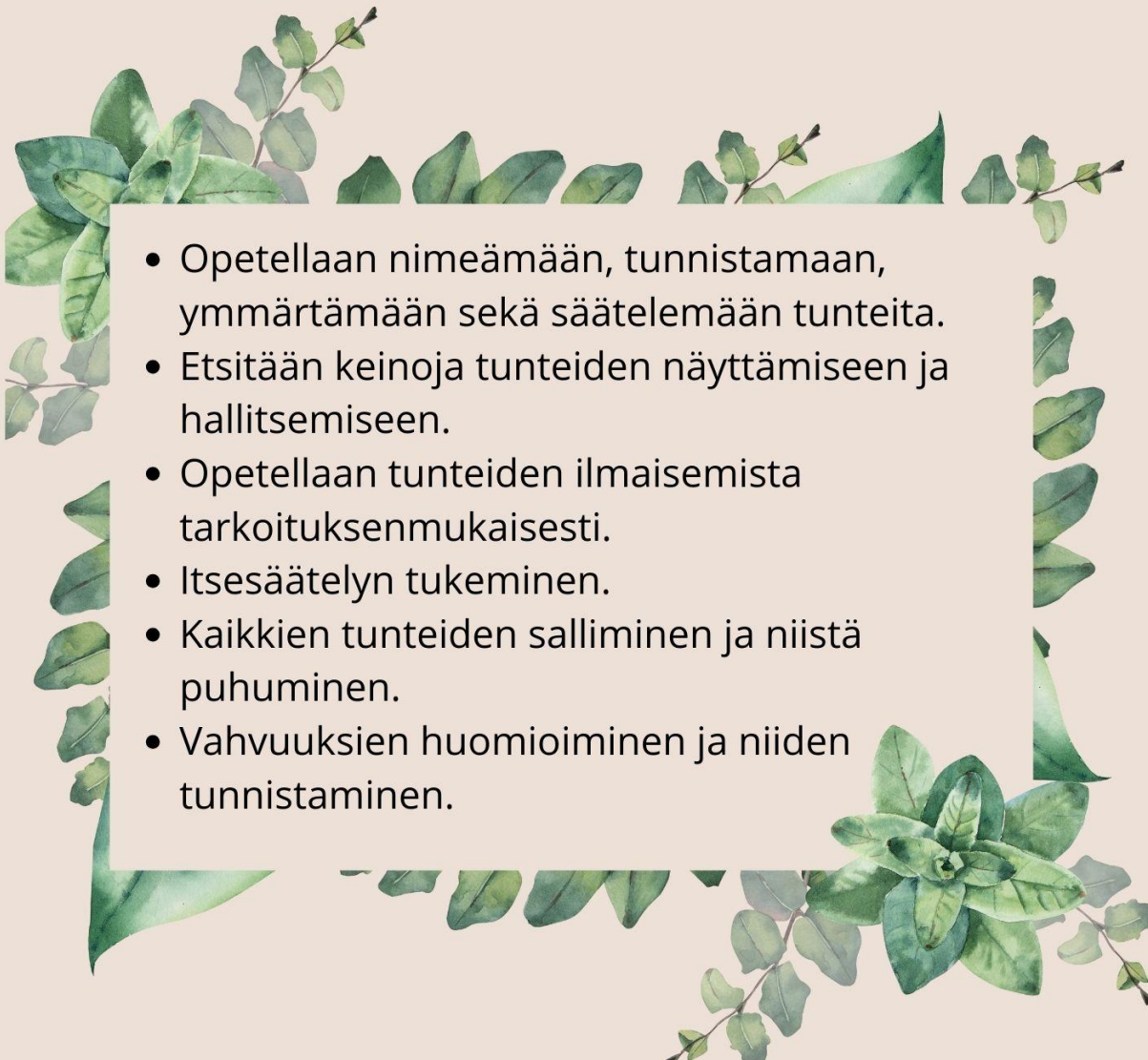
Tunnetaitovaatimukset tulevat olla ikätason mukaisia sekä tunnetaitokasvatuksessa huomiota tulee kiinnittää lasten yksilöllisiin tarpeisiin ja valmiuksiin, sillä jokainen lapsi kehittyy omaa tahtia. Tunnetaitojen kehittymiselle tärkeää ovat myönteiset tunnekokemukset.

Tunnetaitokasvatuksessa kasvattajien tehtävä on tukea lasta erilaisten ja uusien tunteiden kanssa. Kasvattajan tai muun aikuisen tapa säädellä ja käsitellä omia tunteitaan näkyy vahvasti tunnetaitokasvatuksessa.

“Tunnetaitokasvatus on arjen läpileikkaavaa aikuisten tietoista toimintaa lasten itsesäätelyn tukemiseen.”

TUNNETAITOKASVATUS OSANA ARJEN PEDAGOGIIKKA

-
- Opetellaan nimeämään, tunnistamaan, ymmärtämään sekä säätelemään tunteita.
 - Etsitään keinoja tunteiden näyttämiseen ja hallitsemiseen.
 - Opetellaan tunteiden ilmaisemista tarkoituksenmukaisesti.
 - Itsesäätelyn tukeminen.
 - Kaikkien tunteiden salliminen ja niistä puhuminen.
 - Vahvuuksien huomioiminen ja niiden tunnistaminen.

0-3-VUOTIAIDEN TUNNETAITOKASVATUS

Alle kolme vuotiaiden kanssa tunnetaitokasvatus on tunteiden hyväksymistä sekä tunteiden sanoittamisen opettelua. Lasta lohdutetaan esimerkiksi tarjoamalla lapselle lohduttavaa syliä. Lapsi kaipaa selkeitä ja lyhyitä ohjeita. Lapsi tarvitsee myös apua ja tukea asioiden hoitamiseen, kuten aikuisten tukea anteeksi pyyntö tilanteisiin. Arjen pedagogiikassa esille nousevat yksinkertaiset tunteet sekä tunteiden nimeäminen, tunnistaminen, ymmärtäminen ja säätely.

4-6-VUOTIAIDEN TUNNETAITOKASVATUS

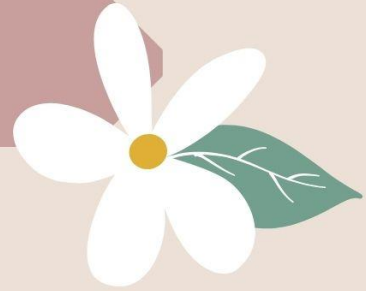
4-6- vuotiaat lapset pystyvät jo pohtimaan ja nimeämään vaikeitakin tunteita sekä sanoittamaan omia tunteitaan.

Tunnekasvatukseen kuuluu enemmän keskustelua ja pohdintaa sekä mukana ovat myös erilaiset tunnetaitotuokiot ja harjoitukset.

Tunteiden aiheuttamia tilanteita käydään läpi yhdessä ja pohditaan tilanteisiin vaikuttaneita tunteita. Ristiriitatilanteissa lapsia kannustetaan ratkaisemaan tilanteita itsenäisesti, vaikka usein lapset tarvitsevat vielä aikuisen apua ja tukea. Lapsi opettelee hallitsemaan ja sanoittamaan omia tunteitaan ja tarvitsee edelleenkin paljon aikuisen tukea.

TUNTEET

Tunteet kuuluvat osaksi jokapäiväistä elämäämme ja niitä tarvitaankin päivän mittaan erilaisissa tilanteissa.

Tunnetaidot luovat perustan elämönhallintataidoille ja kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille. Aluksi lapsi ei pysty itse säätelemään omia tunnetilojaan vain tarvitsee siinä aikuisen sensitiivistä kanssasäätelyä, pikkuhiljaa lapsi kuitenkin oppii itse säätelemään omia tunteitaan.

Tunnetaitojen oppiminen vie aikaa, jonka vuoksi tunnetaitokasvatus on aloitettava jo varhaislapsuudessa.

PERUSTUNTEET

Ihmisillä on kuusi perustunnetta, jotka tunnustetaan kasvojen ilmeiden mukaisesti kulttuurista riippumatta. Perustunteita ovat ilo, suru, viha, pelko, inho ja hämmennys.

(Opetushallitus, 2023)

Ilon tunne kertoo siitä että nautit jostain. Iloa voi tuntea esimerkiksi silloin, kun teet itsellesi mieluisia asioita.

Suru tuntuu kehossa kurjalta. Surua voit tuntea esimerkiksi silloin, kun koet itsesi yksinäiseksi tai loukatuksi.

Vihan tunne saa sinut usein sanomaan tai tekemään asioita, joita ei tarkoita. Vihaa voi tuntea esimerkiksi silloin, jos joku vie sinulta lelun kädestä.

Pelon tunne esiintyy silloin, kun koet olevasi vaarassa. Pelon tunne auttaa sinua pysymään turvassa.

Inhon tunne auttaa sinua pitäytymään kaukana asioista, joista et pidä tai jotka tuntuvat sinusta ällöttäviltä.

Hämmästyksen tunne esiintyy silloin, kun koet jotain odottamatonta tai uutta.

Ilo

Suru

Viha

Pelko

Hämmästys

Inho

TEHTÄVIÄ

VAIKEAT TUNTEET

Lapsi voi piirtää pilviin,
mitä hän tekee tai minne hän menee...

Kun minä olen vihainen..

Kun minua pelottaa..

Kun olen surullinen..

VAHVUUS LINNA

Aikuinen voi kirjoittaa linnaan lapsen kertomia myönteisiä ominaisuuksiaan ja vahvuuksiaan itsestään. Lapsi voi myös itse kirjoittaa, mikäli hän osaa.

PIIRRÄ OMAT TUNNETAITOKORTTISI

I-LO

SU-RU

VI-HA

PEL-KO

HÄM-MÄS-TYS

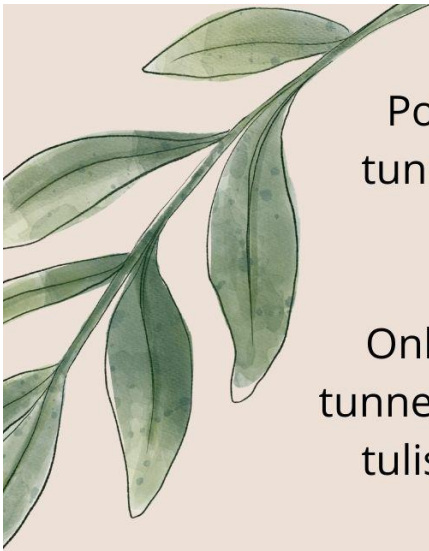
IN-HO

Lapsi voi myös halutessaan leikata tunnetaitokortit irti paperista, jolloin voidaan harjoitella myös saksitaitoja.

VARHAISKASVATTAJILLE POHDITTAVAKSI

Pohdi omia tunnetaitojasi sekä tapaasi sanoittaa, nimetä ja näyttää omia tunteitasi varhaiskasvatusryhmässä. Voit myös pohtia tunnetaitokasvatusta ja sen merkitystä sinulle.

Pohtikaa varhaiskasvatustiimissänne, tunnetaitokasvatusta ja sen merkitystä. Miten tunnetaitokasvatus näkyy varhaiskasvatukseenne arjessa. Onko ryhmässänne tunnetaitoihin sekä tunnetaitokasvatukseen liittyviä asioita, joita tulisi ottaa huomioon esimerkiksi lasten yksilöllisiin tarpeisiin liittyen?

A large, white, rounded rectangular area that serves as a space for taking notes or providing answers to the questions above. It is centered on the page and has a soft drop shadow, making it stand out against the light brown background.

MATERIAALIT

KIRJOJA
LUETTAVAKSI
YHDESSÄ
LASTEN
KANSSA

YMPYRÄISET

Koala Karhu haluaa olla paras

Pomppu Bansku ylikierroksilla

Siro Sapon iso moka

Puspus Pusukala tahtoo leikkiin

Pelokas Pingviini ylittää itsensä

Sisu Kettu ei anna periksi

Kiva Kirahvin kannustus

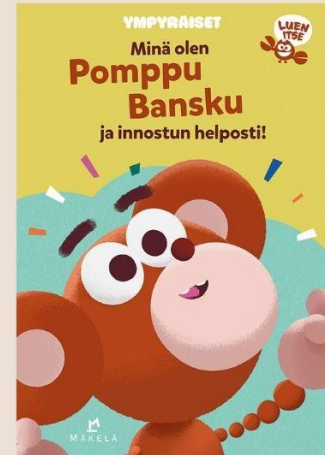
Räyhä Ravun kiukkupuuska

Heko Kroko kiusaa

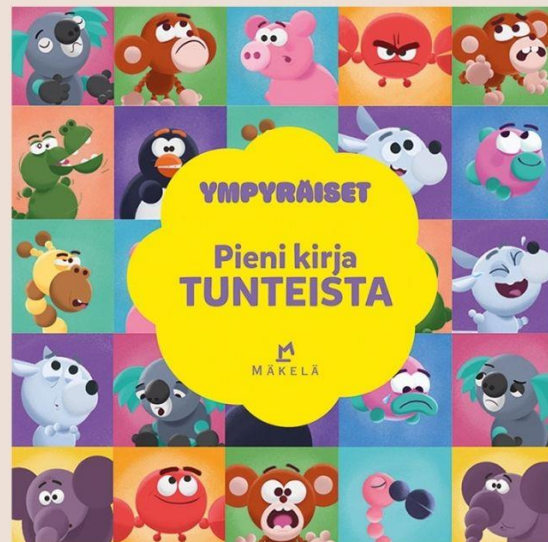
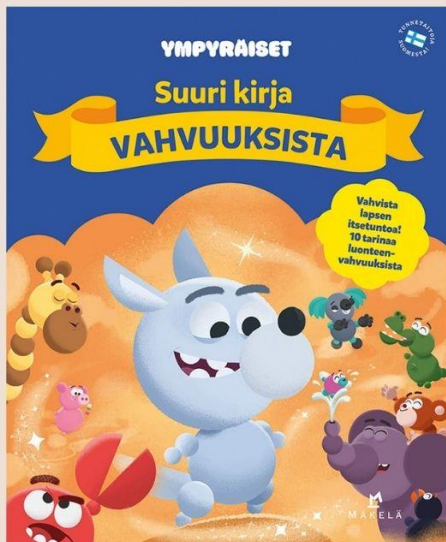

Luen itse

Uusi sarja lukemaan opetteleville lapsille

Vahvuudet ja tunteet tutuiksi

FANNI

Fanni ja suuri tunnemöykky
Fanni ja ihmeellinen tunnelämpömittari
Fanni ja rento laiskiainen
Fanni ja levoton liikeri
Fanni ja liian jännittävä yö
Fanni ja kiukkuiset kaksoiset
Fanni ja pikkuinen Miu
Fanni ja iso ikävä (Tulossa 15.3.2024)

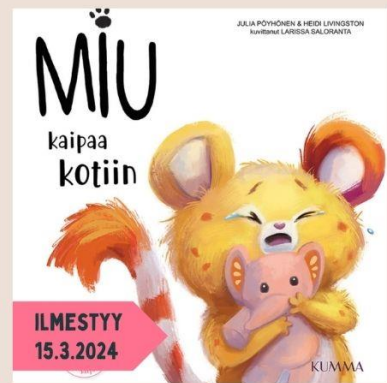
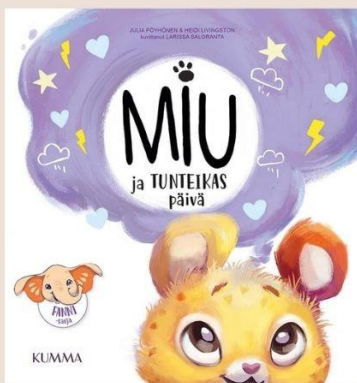
Miu

0-3-vuotiaiden tunnekasvatus

Miu ja tunteikas päivä

Mitä Miu tarvitsee?

Miu kaipaa kotiin (Tulossa 15.3.2024)

Nukutussatuja
Fannin uniseikkailut

MOLLI

Molli

Molli ja hirveä herne

Mollin iltahepuli

Ihana Molli (Tulossa 30.4.2024)

Molli ja väärä jalka

Molli ja pöpi pipi

Molli ja Kumma

Molli ja maan ääri

Mollin joulu

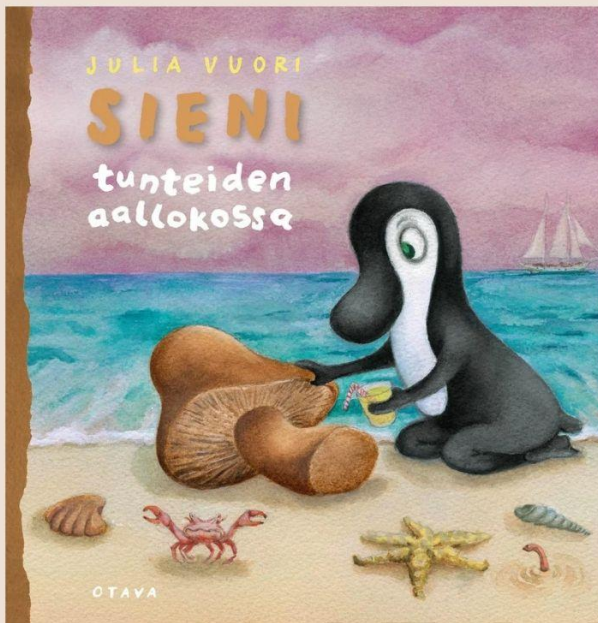
Molli ja salaperäinen Suttu

Kysy ja kurkista - Tunteet
Tunnelintu - Elämyksellistä tunnekasvatusta lapsille
Huomaa hyvä! Vahvuusvariksen tarinakirja

Tunteiden aakkoset
Monen sortin tunteet
Sieni tunteiden aallokossa
Minusta tuntuu... Kirja kikatuksesta, kiukusta, itkusta
ja ilosta
Pienet, suuret tunteet-kirjasarja

Mun ja sun juttu

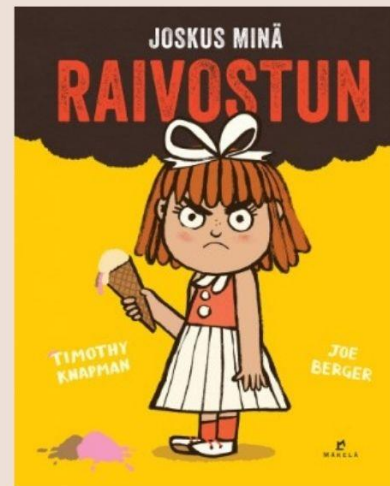
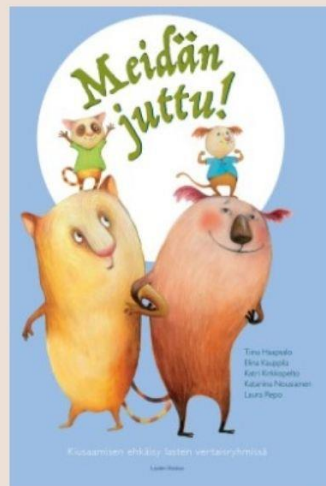
Meidän juttu!

Joskus minä raivostun

Eetu, Iitu ja kertomattomat tarinat - Lapsen

kerrontataitoja kehittävä satukirja

Main kamalan tyhmä päivä

Kirjat 0-3 vuotiaille

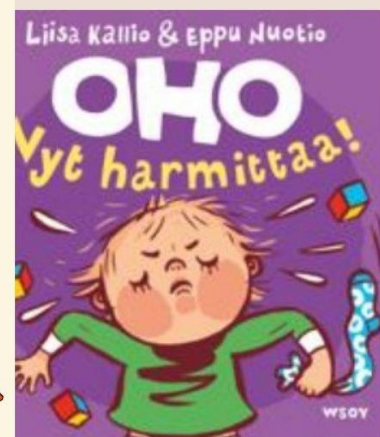
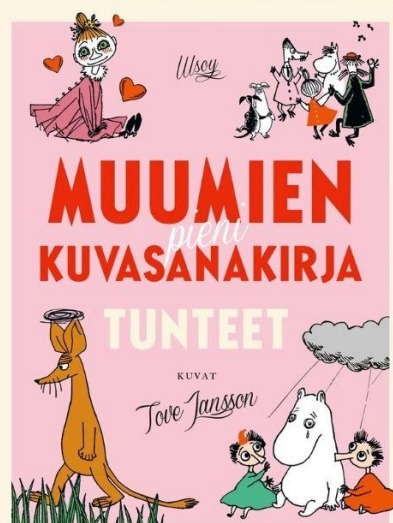
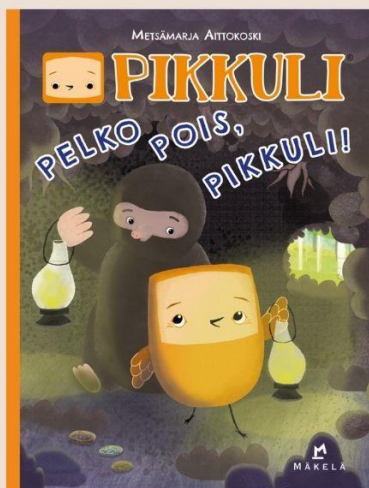
Pelko pois, Pikkuli

Pikkuli oppii tunteita

Ensimmäinen tunnekirjani

Muumien pieni kuvasanakirja - tunteet

Oho: Nyt harmittaa!

TUNNETAITOKORTIT

Fannin tunnetaitokortit
Ympyräiset - vahvuuskortit
Mollin superkortit
Pikkuli - tunnekortit
Huomaa hyvä! - oppilaskortit

TUNNE - AIHEISET PELIT

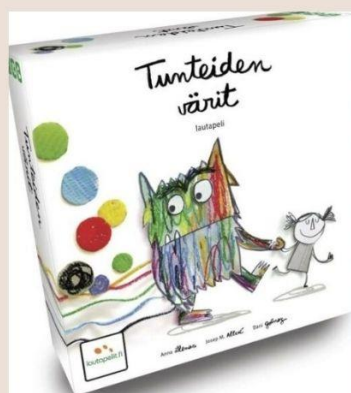
Oppi&ilo - Hoksaa tunteet! Vauhdikas tutkimuspeli

Ympyräiset - Tunnekortit & muistipeli

Miltä minusta tuntuu? - Tutustutaan tunnetaitoihin

Tunteiden värit - lautapeli

Opetellaan tunteet

Kaapuset pöytäteatteri - Kuusi tarinaa tunteista
Ensimmäinen matka maahan - tunnetaitopeli
Oppimiskortit - Tunteet ja toiminnot
Tunnetaito muistipeli - Opi tunnistamaan tunteita Poppa Kattilan kanssa

TUNNE - AIHEISET TEHTÄVÄKIRJAT

Mollin pöperöt puuhakirja

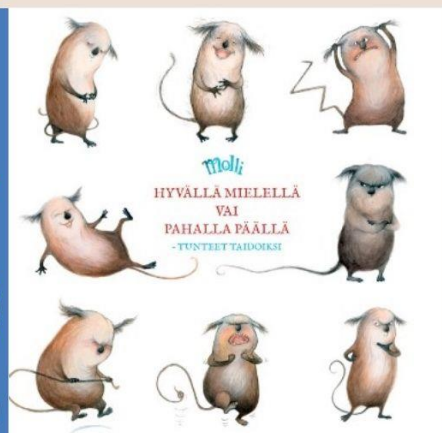
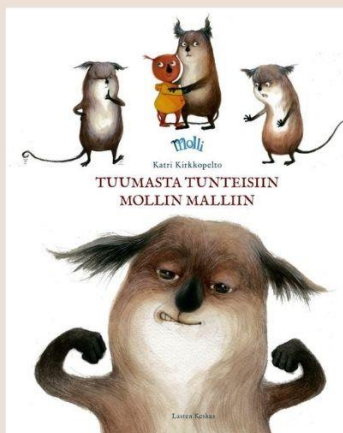
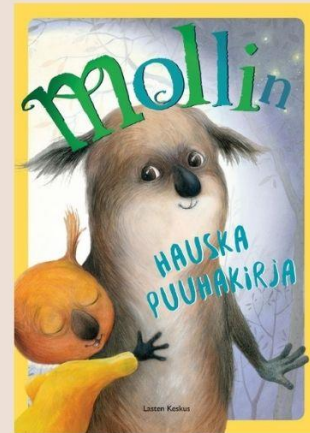
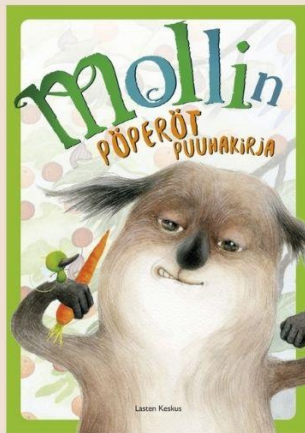
Mollin oma tarrapuuhakirja

Mollin hauska puuhakirja

Tuumasta tunteisiin Mollin malliin

Onnelliset aakkoset - Tunteiden puuhakirja

Molli - Hyvällä vai pahalla päällä - tunteet taidoiksi

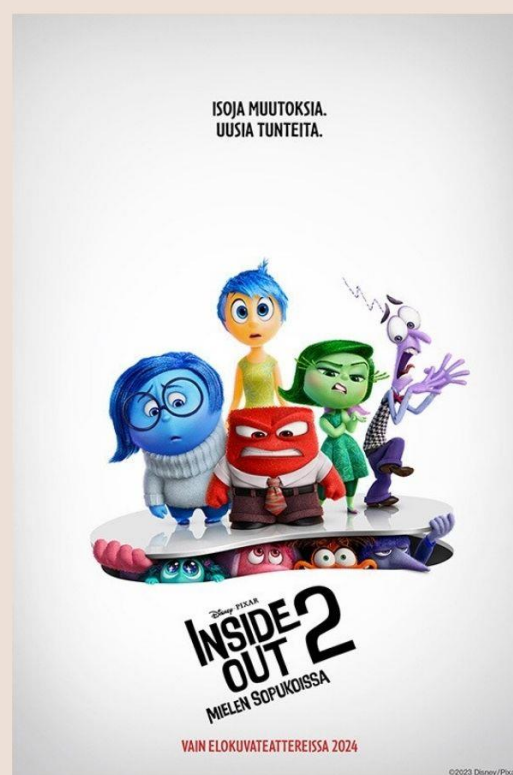
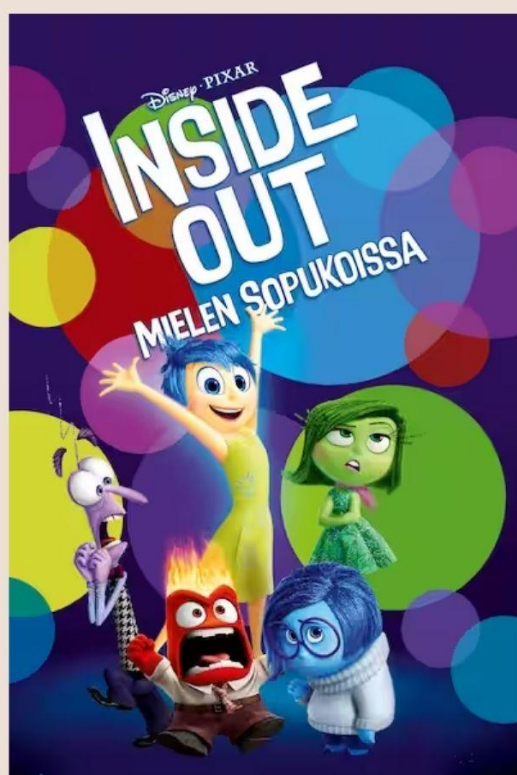
Minä tunnen tunteeni - Työkirja lapsille
Kamalan ihana päivä - Lasten mindfulness
Tunteesta tunteeseen - Ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin
Hyvä minä! - Tutkimusretki itsetuntoon
Kaverusten tunnekirja - Paula-Pandan syntymäpäivä

TUNNE - AIHEISET ELOKUVAT

Inside out - mielen sopukoissa

Inside out 2 (Tulossa 2024)

YLE -AREENASTA KATSELTAVAA JA KUUNNELTAVAA

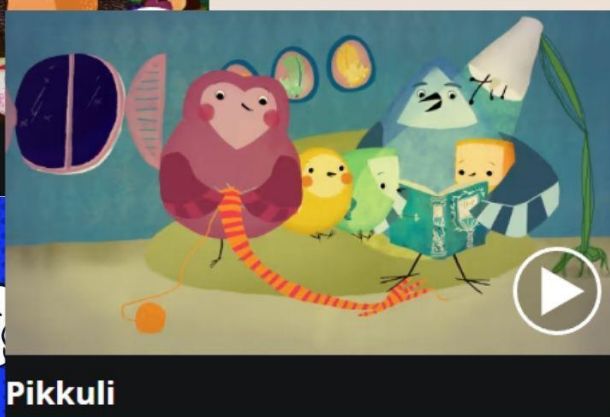
Pikkuli

Onni-siili

*Reima Räske sekä Miltä tuntuu, Reima
Räske*

Onni-siili

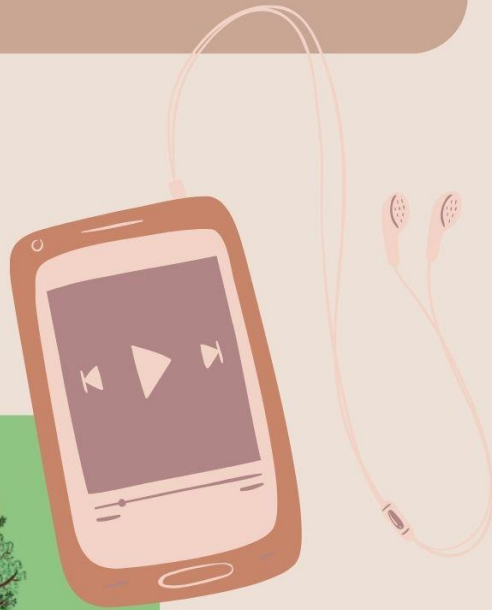

Pikkuli

Reima Räske

Vahvuusvariksen tarinat
Tuomon tunnelevyarkisto

Vahvuusvariksen tarinat
Tunnistetaan luontevahvuuksia!

Tuomon tunnelevyarkisto

NETISTÄ LÖYTYVIÄ TUNNETAITOHARJOITUKSIA

Oppi & ilo- Tunnepelit:

<https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/sanoma-public/spro/online/markkinointi/static/prod/kyselyt/II69.pdf>

Pikkuli- Tunnetaitoharjoituksia:

<https://www.pikkuli.fi/opi/tunnetaitoharjoitukset/>

Värinautit- tunnetaito materiaalia sekä muita materiaaleja:

<https://www.varinautit.fi/varinautit/materiaali/>

Yle Lapset- Tunnetaitojen harjoittelua Reiman kanssa:

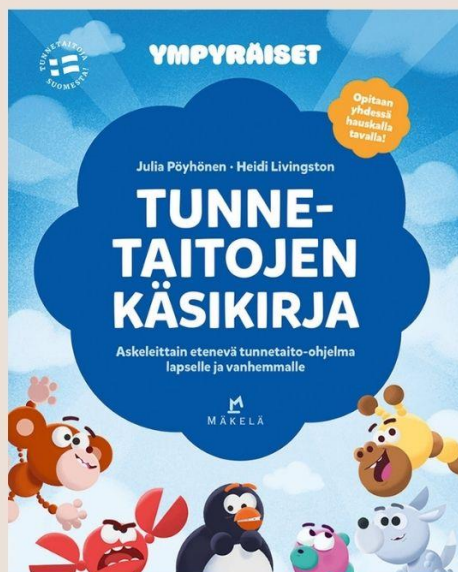
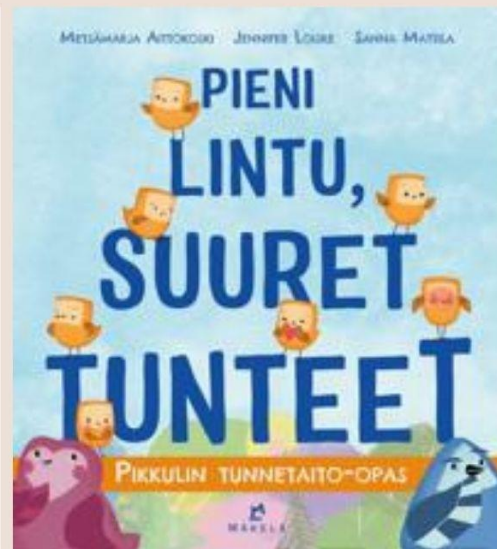
<https://yle.fi/aihe/a/20-10001261>

KIRJOJA KASVATTAJILLE

Molli ja salaperäinen suttu - Kasvattajan opas
Pieni lintu, suuret tunteet - Pikkulin tunnetaito-opas
Tunnetaitojen käsikirja - Askeleittain etenevä tunnetaito-
ohjelma lapselle ja vanhemmalle
Mitä ihmettä? - Opi ymmärtämään lapsesi mieltä

*Hyvän vanhemman salaisuus
Tunneäly varhaiskasvatuksessa
Näin tuet lapsen itsesäätelyä - Hyvinvoinnin pedagogiikka
varhaiskasvatuksessa
Mitä sä rageet? Lapsen ja nuoren tunnetaitojen tukeminen*

OMIA IDEOITA JA MATERIAALIA

Tekijät:

Anniina Heinonen
&
Jina Jaakonsaari

LÄHTEET

Opas on koottu Canva-ohjelmalla.
Opas perustuu opinnäytetyön tutkimustuloksiin.

Opetushallitus. (2023). *Tunteesta tunteeseen- ihmismielen tarina kuvin ja sanoin*.
Haettu 21.1.2024 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/tunteesta-tunteeseen-ohjaajan-opas/1-tunteet-mita-ne-ovat>